

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин
Кафедра соціального забезпечення та податкової політики

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: Механізм податкового стимулювання малого та середнього бізнесу»

Виконала: студентка групи ОП-24-1зм
Нікітюк О. С.
Спеціальність 051 «Економіка»

Керівник: к.е.н., доц. Дулік Т.О.

Рецензент _____

_____

(місце роботи)

_____

(посада)

_____

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Дніпро – 2026

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ за/п	Назва етапів магістерської кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	28.06.2025	виконано
2.	Пошук та опрацювання літературних джерел	01.07.2025 – 01.08.2025	виконано
3.	Написання вступу кваліфікаційної роботи	10.08.2025 – 30.08.2025	виконано
4.	Виконання I розділу	01.09.2025 – 20.10.2025	виконано
5.	Виконання II розділу	15.12.2025 – 31.12.2025	виконано
6.	Виконання III розділу	02.01.2026 – 10.01.2026	виконано
7.	Написання висновків	11.01.2026 – 13.01.2026	виконано
8.	Оформлення роботи і передача на перевірку науковому керівнику	14.01.2026 – 16.01.2026	виконано
9.	Захист кваліфікаційної роботи згідно графіку		

Студент _____ Никітюк О. С.
(підпис)

Керівник _____ Дулік Т.О.
(підпис)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

АНОТАЦІЯ

Нікітюк О. С. Механізм податкового стимулювання малого та середнього бізнесу.

Магістерська кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр» за спеціальністю 051 «Економіка». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2026.

Магістерська кваліфікаційна робота складається із вступу, 3 розділів, висновків і пропозицій. Робота викладена на 70 стор., містить 17 табл., 5 рис., 2 стор. додатків. Список використаних джерел містить 40 найменувань.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню механізму податкового стимулювання малого та середнього бізнесу в Україні та визначенню його ролі у забезпеченні сталого економічного розвитку. У роботі проведено аналіз та узагальнення теоретичних підходів до податкового стимулювання малого і середнього бізнесу, а також здійснено оцінку сучасного стану та тенденцій його розвитку в Україні. Досліджено вплив податкових стимулів, зокрема спрощеної системи оподаткування, податкових пільг і спеціальних режимів оподаткування, на розвиток суб'єктів малого та середнього бізнесу. Розглянуто методичні підходи до оцінювання ефективності податкових стимулів. За результатами проведеного дослідження розроблено конкретні заходи та пропозиції щодо вдосконалення механізму податкового стимулювання малого та середнього бізнесу в Україні, зокрема оптимізацію системи податкових пільг, удосконалення спрощеної системи оподаткування, підвищення ефективності податкового адміністрування та адаптацію світового досвіду податкової підтримки малого та середнього бізнесу до національних умов.

Ключові слова: малий та середній бізнес, податкове стимулювання, податкові пільги, спрощена система оподаткування, податкова політика, економічний розвиток.

ABSTRACT

Nikityuk O.S. Mechanism of tax incentives for small and medium-sized businesses.

Master's qualification work for the degree of higher education "Master" in the specialty 051 "Economics". University of Customs and Finance, Dnipro, 2026.

The master's qualification work consists of an introduction, 3 chapters, conclusions and proposals. The work is presented on 70 pages, contains 17 tables, 5 figures, 2 pages of appendices. The list of sources used contains 40 items.

The qualification work is devoted to the study of the mechanism of tax incentives for the development of small and medium-sized businesses in Ukraine and the determination of its role in ensuring sustainable economic development. The

work analyzes and summarizes theoretical approaches to tax incentives for small and medium-sized businesses, and also assesses the current state and trends of its development in Ukraine. The impact of tax incentives, in particular the simplified taxation system, tax benefits and special taxation regimes, on the development of small and medium-sized businesses is studied. Methodological approaches to assessing the effectiveness of tax incentives are considered. Based on the results of the study, specific measures and proposals have been developed to improve the mechanism of tax incentives for small and medium-sized businesses in Ukraine, in particular, optimizing the system of tax benefits, improving the simplified taxation system, increasing the efficiency of tax administration and adapting the world experience of tax support for small and medium-sized businesses to national conditions.

Keywords: small and medium-sized businesses, tax incentives, tax benefits, simplified taxation system, tax policy, economic development.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ	10
1.1 Економічна сутність та роль малого і середнього бізнесу в національній економіці	10
1.2 Поняття, форми та інструменти податкового стимулювання малого і середнього бізнесу	15
1.3 Методичні підходи до оцінювання ефективності податкових стимулів	19
Висновки до розділу 1	22
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	24
2.1 Сучасний стан та тенденції розвитку малого і середнього бізнесу в Україні	24
2.2 Вплив податкових стимулів на розвиток малого і середнього бізнесу в Україні	31
2.3 Динаміка застосування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності	36
2.4 Оцінка ефективності податкових пільг та спеціальних режимів для малого і середнього бізнесу	41
Висновки до розділу 2	47
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ	50
3.1 Світовий досвід податкової підтримки малого та середнього бізнесу	50
3.2 Проблеми та обмеження застосування податкових стимулів малого та середнього бізнесу в Україні	57
3.3 Пропозиції щодо підвищення ефективності податкового стимулювання малого та середнього бізнесу в Україні	63
Висновки до розділу 3	67
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	76

ВСТУП

Актуальність теми. Малий та середній бізнес (МСБ) є однією з ключових складових національної економіки, що забезпечує її динамічність, конкурентоспроможність та соціальну стабільність. У сучасних умовах глобалізації, трансформації економічних систем та підвищення рівня конкуренції, розвиток МСБ стає одним із пріоритетних напрямів державної політики. Особливо актуальною є підтримка МСБ у періоди економічної нестабільності, зростання інфляційних процесів, обмеженого доступу до фінансових ресурсів та потреби у впровадженні інноваційних технологій.

Сфера податкового стимулювання виступає одним із основних інструментів державного впливу на розвиток малого і середнього підприємництва. Через систему податкових пільг, спеціальних режимів оподаткування, податкових канікул та інших заходів держава здатна зменшити фінансове навантаження на підприємців, сприяти легалізації бізнесу, стимулювати інвестиційну активність та створення робочих місць. Водночас, надмірне або некоректне застосування податкових преференцій може створювати ризики для бюджетної системи та конкурентного середовища, що підкреслює необхідність науково обґрунтованого підходу до їх формування та оцінки ефективності.

Вагомий внесок у дослідження оподаткування МСБ та їх підтримки зробили зарубіжні вчені різних часів, серед яких згадуються Адам Сміт [1] та Давид Рікардо [2] (заклали основи розуміння підприємництва та його ролі в економіці), А. Лаффер [3] (відомий своїми роботами з податкової політики та кривої Лаффера, що впливає на розуміння податкового навантаження), а також українські фахівці такі як С. Брехов [4], О. Панасюк [5] (досліджували застосування спрощеної системи оподаткування для суб'єктів малого підприємництва), О. Борзенкова [6] (внесла вклад у розв'язання проблем оподаткування МСБ), Н. Носань [7], Є. Богатирьова [8], О. Саєнко [9], А. Соколовська [10] (працювали над методиками оцінки та оптимізації

податкового навантаження на макрорівні, що актуально і для МСБ) та інші. Однак, незважаючи на те, що питання створення оптимальної системи оподаткування суб'єктів МСБ широко обговорюється у науковій літературі, не всі аспекти цієї складної та багатогранної проблеми з'ясовані та належним чином обґрунтовані, що й зумовило вибір теми, мету та завдання дослідження.

Метою магістерської роботи є комплексний аналіз оподаткування та податкового стимулювання МСБ в Україні, визначення його ефективності, проблем та перспектив удосконалення з урахуванням сучасних економічних умов та міжнародного досвіду.

Об'єктом дослідження є процес оподаткування та податкового стимулювання МСБ як складова державної економічної політики.

Предметом дослідження є форми, інструменти та методи оцінки ефективності податкового стимулювання МСБ, а також їх вплив на розвиток підприємницького сектору та економіку України в цілому.

Для досягнення мети роботи поставлено такі завдання:

- проаналізувати економічну сутність та роль МСБ в національній економіці;
- визначити основні форми та інструменти податкового стимулювання МСБ;
- дослідити міжнародний та український досвід застосування податкових преференцій для МСБ;
- оцінити ефективність податкових стимулів з використанням методичних підходів (фіскальний, економічний, мікроекономічний та соціально-економічний);
- розробити рекомендації щодо удосконалення механізму податкового стимулювання МСБ в Україні.

Методи дослідження. У роботі використано комплекс економіко-статистичних, аналітичних та порівняльних методів дослідження, включно з: системним підходом, методами статистичного аналізу, порівняльним та

структурно-функціональним аналізом, а також методами оцінки ефективності податкових стимулів.

Інформаційну та емпіричну базу дослідження складають законодавчі акти України, статистична інформація Міністерства фінансів України, Державної податкової служби України, навчальні посібники, матеріали періодичних та інтернет-видань.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному дослідженні процесів оподаткування та податкового стимулювання МСБ з позицій економічної, соціальної та фіскальної ефективності, обґрунтуванні методики оцінки результатів застосування податкових преференцій, а також розробці рекомендацій щодо підвищення ефективності податкової політики у сфері МСБ.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування для вдосконалення системи податкових преференцій, а також підприємцями – для вибору оптимальної стратегії використання податкових стимулів.

Магістерська кваліфікаційна робота складається із вступу, 3 розділів, висновків і пропозицій. Робота викладена на 70 стор., містить 17 табл., 5 рис., 2 стор. додатків. Список використаних джерел містить 40 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

1.1 Економічна сутність та роль малого і середнього бізнесу в національній економіці

Малий і середній бізнес (МСБ) є важливим структуро-утворювальним елементом національної економіки, що забезпечує її гнучкість, конкурентоспроможність та стійкий соціально-економічний розвиток. У сучасних умовах глобалізації та трансформації економічних систем саме сектор малого і середнього підприємництва виступає ключовим чинником економічного зростання, інноваційної активності та зайнятості населення. У світовій практиці саме суб'єкти малого і середнього підприємництва забезпечують гнучкість економічної системи, сприяють розвитку конкуренції, створенню робочих місць і формуванню середнього класу.

Термін «МСБ» має дуже широке значення. Праці зарубіжних та українських науковців і практиків [1 – 10] зосереджені на ключових питаннях, що розкривають його економічну сутність. Вона полягає в самостійній господарській діяльності суб'єктів МСБ, що здійснюється на власний ризик з метою отримання прибутку [4]. Основними ознаками такої діяльності є гнучкість, вільна конкуренція, інноваційний підхід, створення робочих місць та забезпечення життєдіяльності для середнього класу та сталого розвитку національної економіки. Крім того, зазначається, що МСБ відрізняється від великих підприємств невеликими розмірами, обмеженим обсягом капіталу та локальним характером фінансово-господарських операцій, але відіграє важливу роль у насиченні ринку якісними товарами (послугами), підвищенні конкурентоспроможності та зниженні монополізму, стимулюванні на впровадження нових знань та сучасних інноваційних технологій [4 – 10].

Поряд з цим беруться до уваги встановлені законодавством критерії у здійсненні підприємницької діяльності суб'єктами МСБ, які за кількісними та фінансовими показниками не перевищують певної межі. Зокрема згідно чинного законодавства України до суб'єктів малого і середнього підприємництва належать фізичні особи-підприємці та юридичні особи, середня кількість працівників і річний дохід яких не перевищують визначених граничних значень (табл. 1.1) [11; 12].

Таблиця 1.1

Класифікація суб'єктів малого та середнього бізнесу за кількістю працівників і річним доходом в Україні

Суб'єкт	Кількість працівників (особи)	Річний дохід (млн євро)	Характеристика
Малий бізнес	10-50	2-10	Локальний рівень діяльності, обмежений капітал, важливе джерело зайнятості та інновацій.
Середній бізнес	50-250	10-50	Локальний рівень діяльності, обмежений капітал, важливе джерело зайнятості та інновацій.

Джерело: складено автором за даними [11].

Отже, відповідно до чинного законодавства України до суб'єктів малого і середнього підприємництва належать юридичні особи та фізичні особи – підприємці, які відповідають установленим критеріям щодо кількості працівників та обсягу доходу. Малий бізнес, як правило, характеризується обмеженими фінансовими ресурсами, високим рівнем ризику та залежністю від зовнішнього економічного середовища, тоді як середній бізнес має більший потенціал для інвестицій та інноваційної діяльності.

Водночас зазначимо, що економічна природа МСБ полягає в його здатності швидко адаптуватися до змін ринкової кон'юнктури, ефективно реагувати на споживчий попит та впроваджувати нові форми господарювання.

Саме підприємства малого і середнього сектору часто виступають рушієм інновацій, розвитку локальних ринків та регіональної економіки (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Структура малого та середнього бізнесу в Україні

Категорія	Кількість підприємств	Частка від загальної кількості (%)	Основні сфери діяльності
Малі	150 000	80%	Торгівля, послуги, ІТ
Середні	30 000	16%	Виробництво, будівництво
Великі	7 000	4%	Виробництво, фінанси

Джерело: складено автором за даними [13; 14].

У структурі сучасної змішаної економіки різні за розмірами підприємництва – малі, середні та великі функціонують паралельно та взаємодіють між собою, утворюючи цілісну економічну систему. При цьому мале підприємництво відрізняється від середнього та великого тим, що є найбільш поширеним і численним сектором економіки, слугуючи своєрідним фундаментом для розвитку інших форм бізнесу. Основні відмінності між цими трьома видами підприємництва визначаються рівнем суспільного поділу праці, характером спеціалізації та організацією виробництва, а також вибором технологічних підходів до виробничих процесів.

Мале підприємництво визначається як самостійна, систематична та ініціативна господарська діяльність фізичних та юридичних осіб – малих підприємств та індивідуальних підприємців. Ця діяльність здійснюється на власний ризик з метою отримання прибутку та може охоплювати різні сфери – від виробництва й комерційної діяльності до фінансових і страхових послуг. В її основі лежить реалізація власних економічних інтересів суб'єктів господарювання, що прагнуть забезпечити стабільний розвиток та прибутковість своєї справи.

У процесі розвитку малого підприємництва виникають численні труднощі та перепони, серед яких можна виділити такі ключові [13; 14]:

- обмежений доступ до фінансових ресурсів та кредитування, що ускладнює старт і розширення бізнесу;

- нестабільні економічні умови, зокрема інфляційні процеси та коливання ринкового попиту;
- брак висококваліфікованих спеціалістів, необхідних для ефективного функціонування підприємства;
- недостатній досвід та управлінські навички у початківців-підприємців;
- високий ризик фінансових труднощів та банкрутства на ранніх етапах розвитку бізнесу.

З економічної точки зору, МСБ виконує низку важливих функцій, зокрема: виробничу, інноваційну, соціальну, фіскальну та конкурентну (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Основні функції МСБ у національній економіці

Функція	Сутність
Виробнича	Створення робочих місць, виробництво товарів і послуг, формування ВВП
Соціальна	Зменшення безробіття, соціальна інтеграція населення
Інноваційна	Впровадження нових технологій, розробка інноваційних продуктів
Фіскальна	Формування бюджету через податкові надходження
Конкурентна	Сприяння конкурентоспроможності ринку, адаптація до ринкових умов

Джерело: розроблено автором на основі [10; 12].

Виробнича функція проявляється у створенні товарів і послуг, орієнтованих на задоволення потреб внутрішнього ринку. Інноваційна функція полягає у швидкому впровадженні нових технологій, управлінських рішень і бізнес-моделей, що пояснюється гнучкістю МСБ та здатністю оперативно реагувати на зміни ринкового середовища [12].

Соціальна роль малого і середнього бізнесу полягає у створенні робочих місць, зниженні рівня безробіття та формуванні середнього класу, який є основою стабільності демократичного суспільства. За даними міжнародних організацій, саме МСБ забезпечує понад 50–70 % зайнятості у більшості

розвинених країн світу [14]. В Україні цей сектор також відіграє значну роль у забезпеченні доходів населення, особливо на регіональному рівні.

Важливою є і фіскальна роль МСБ, що проявляється у формуванні податкових надходжень до державного та місцевих бюджетів. Хоча окремі підприємства МСБ мають незначні обсяги обороту, сукупний внесок цього сектору в бюджетну систему є суттєвим, особливо в умовах децентралізації [14].

Крім того, МСБ сприяє розвитку конкурентного середовища, зменшенню монополізації ринків та підвищенню якості товарів і послуг. Завдяки високому рівню конкуренції МСБ стимулює підвищення ефективності виробництва та зниження цін, що позитивно впливає на добробут споживачів [12].

Отже, МСБ є невід'ємною складовою національної економіки, що забезпечує її структурну збалансованість, соціальну стабільність та інноваційний розвиток. Ефективне функціонування цього сектору потребує цілеспрямованої державної підтримки, сприятливого інституційного середовища та доступу до фінансових ресурсів, що обумовлює актуальність подальших досліджень у даному напрямі.

Важливою є і роль МСБ у формуванні конкурентного середовища. Завдяки значній кількості суб'єктів МСБ зменшується рівень монополізації ринків, підвищується якість продукції та послуг, знижується їх вартість для споживачів. Таким чином, розвиток МСБ є передумовою сталого економічного зростання та підвищення добробуту населення.

Водночас зазначимо, що МСБ є системо-утворювальним елементом національної економіки, що поєднує економічні, соціальні та інноваційні аспекти розвитку. Його ефективне функціонування потребує формування сприятливого інституційного середовища, зокрема дієвої системи податкового стимулювання.

В умовах трансформаційних процесів та економічної нестабільності значення МСБ зростає, що зумовлює необхідність формування ефективної

державної політики його підтримки, зокрема через механізми податкового стимулювання.

1.2. Поняття, форми та інструменти податкового стимулювання малого і середнього бізнесу

Податкове стимулювання МСБ є важливим інструментом державної економічної політики, спрямованим на створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, активізації інвестиційної діяльності та забезпечення економічного зростання. У сучасній економічній науці податкове стимулювання розглядається як система цілеспрямованих заходів податкового характеру, що впливають на поведінку суб'єктів господарювання шляхом зменшення податкового навантаження або спрощення механізму оподаткування [9].

Аналізуючи зміст поняття «податкове стимулювання МСБ», стає зрозуміло, що у широкому розумінні – це сукупність правових, економічних та організаційних інструментів, за допомогою яких держава регулює підприємницьку активність через податкову систему. Основною метою такого стимулювання є підвищення фінансової стійкості малих і середніх підприємств, зниження бар'єрів входу на ринок та забезпечення легалізації підприємницької діяльності [15; 16].

Крім того у науковій літературі зазначається, що форми податкового стимулювання МСБ можна класифікувати за кількома ознаками. За способом впливу виокремлюють прямі та непрямі форми. Пряме податкове стимулювання передбачає безпосереднє зменшення податкових зобов'язань підприємств, тоді як непряме – створення умов, що опосередковано впливають на рівень податкового навантаження, наприклад через спрощення податкового адміністрування [15; 16].

Також варто зазначити, що за терміном дії розрізняють постійні та тимчасові податкові стимули. Постійні стимули, як правило, закріплюються в

податковому законодавстві на тривалий період і є елементом стабільної податкової політики держави. Тимчасові стимули застосовуються для досягнення конкретних цілей, зокрема підтримки МСБ у періоди економічної нестабільності або структурних реформ [10].

Аналіз сучасного стану малого підприємництва в Україні [17] свідчить про необхідність активного стимулювання його розвитку з боку держави, що передбачає, зокрема, продовження дії спрощеної системи оподаткування. Обліку та оподаткування. Незважаючи на певні недоліки та критику цієї системи, її повна ліквідація не є доцільним кроком, оскільки вона виконує важливу соціально-економічну функцію.

Варто також враховувати, що скасування спрощеної системи може призвести до значного переходу малого бізнесу в «тіньовий» сектор економіки. Наслідком цього стане зниження темпів розвитку МСБ та скорочення податкових надходжень від єдиного податку до місцевих бюджетів. Спрощена система оподаткування виконує роль своєрідного механізму «компромісної детінізації»: вона робить офіційну реєстрацію підприємницької діяльності більш привабливою порівняно з повністю неформальним бізнесом. Підприємці отримують легальний статус, максимальний правовий захист і водночас можуть уникнути складного ведення обліку та сплачувати помірні податки [18].

В результаті, на відміну від багатьох зарубіжних країн з аналогічним рівнем доходу на душу населення [19], в Україні неформальний сектор економіки, що складається з офіційно не зареєстрованих економічних одиниць, є відносно менш масштабною проблемою, що робить спрощену систему важливим інструментом підтримки малого бізнесу.

До інструментів податкового стимулювання МСБ належать [10]:

- податкові пільги (звільнення, знижки, податкові кредити);
- спеціальні режими оподаткування;
- зменшення бази оподаткування;
- податкові канікули для новостворених підприємств;
- прискорена амортизація основних засобів;

- інвестиційні податкові знижки;
- механізми компенсації частини податкового навантаження.

В Україні податкове стимулювання здійснюється через такі форми (див. табл. 1.3):

1. Податкові пільги – звільнення або зниження ставок окремих податків, наприклад, податку на прибуток чи земельного податку.
2. Спеціальні податкові режими – спрощена система оподаткування, обліку і звітності, що передбачає сплату єдиного податку замість низки обов'язкових податків і зборів.
3. Податкові канікули – тимчасове звільнення від сплати податків для новостворених підприємств.
4. Прискорена амортизація основних засобів – дозволяє швидше відшкодувати витрати на обладнання та модернізацію виробництва [19; 20].

Таблиця 1.4

Перелік податкових пільг для малого та середнього бізнесу в Україні

Вид стимулу	Опис	Для кого доступно
Спрощена система оподаткування	Єдиний податок з фіксованою ставкою	Малі підприємства
Податкові канікули	Звільнення від податку на прибуток на 1-2 роки	Новостворені підприємства
Інвестиційні пільги	Зниження ПДВ на імпорт обладнання	Середні підприємства
Звільнення від земельного податку	Для новостворених підприємств на 1–3 роки	МСБ
Знижки на податок на прибуток	Зменшення ставки для підприємств, що інвестують у виробництво	МСБ

Джерело: [19; 20].

Згідно Податкового кодексу України (ПКУ) спрощена система оподаткування, обліку і звітності є ключовим інструментом стимулювання МСБ в Україні. Вона дозволяє підприємцям зменшити адміністративні витрати, скоротити податковий тиск та зосередитись на розвитку бізнесу. Наприклад, з 1 січня 2026 року підприємства, що є платниками єдиного податку першої групи

(з доходом до 1 444 049 грн на рік) не використовують працю найманих осіб, здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню сплачують цей податок за фіксованою ставкою (до 10% розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи на місяць ($3328 \times 10\%/100 = 332,80$ грн) стаття 293.2. ПКУ), не ведучи бухгалтерський облік у повному обсязі. Платники єдиного податку другої групи, хоча й мають обмеження щодо обсягу доходу (до 7 211 598 грн доходу) та кількості найманих працівників, що одночасно не перевищує 10 осіб, але теж користуються спрощеною системою, проте сплачують його за більш високою ставкою до 20% розміру МЗП на місяць ($8647 \times 20\% / 100 = 1729.40$ грн) стаття 293.2. ПКУ) [20] (додаток А, Б), що свідчить про законодавче застосування диференційованого підходу при оподаткуванні суб'єктів МСБ з урахуванням умов діяльності.

Водночас зазначимо, що вказані вище аргументи демонструють помірний рівень податкового навантаження доходів МСБ, однак він посилюється військовим збором, запровадженим у грудні 2024 року. Ставки та розмір військового збору для платників єдиного податку на 2026 рік:

– перша та друга група – 864,70 грн в місяць (10% від мінімальної заробітної плати на 01.01.2026 – 8 647 грн);

Третя група – 1% від доходу в місяць [20; 21].

Зрозуміло, що запроваджена новація щодо оподаткування доходів МСБ є вимушеним заходом через велику війну та нагальну потребу у збільшенні фінансових ресурсів на оборону України, але не слід забувати, що високе податкове навантаження обмежує здатність МСБ до реінвестування прибутку в розвиток підприємницької діяльності.

Підсумовуючи дослідження вище вказаних питань, зазначимо, що податкове стимулювання МСБ є багатокomпонентною системою, ефективність якої залежить від збалансованості форм та інструментів, їх відповідності економічним умовам та рівню розвитку підприємницького середовища.

Ефективність застосування податкових інструментів стимулювання МСБ значною мірою залежить від стабільності податкового законодавства, прозорості адміністрування податків та узгодженості податкової політики з іншими напрямками державної підтримки підприємництва. Водночас надмірна кількість пільг може призводити до викривлення конкурентного середовища та зниження доходів бюджету, що потребує виваженого та системного підходу до податкового стимулювання.

Таким чином, податкове стимулювання МСБ виступає важливим елементом податкового регулювання економіки, спрямоване на досягнення балансу інтересів держави та суб'єктів господарювання, забезпечення економічної стабільності та розвитку підприємницького сектору.

1.3 Методичні підходи до оцінювання ефективності податкових стимулів

Оцінювання ефективності податкових стимулів є необхідною умовою формування результативної податкової політики щодо МСБ. В умовах обмеженості бюджетних ресурсів держава повинна забезпечити раціональне використання податкових пільг і преференцій, що зумовлює потребу в застосуванні науково обґрунтованих методичних підходів до їх аналізу [7 - 10].

Показники оцінювання ефективності податкового стимулювання МСБ наведено в табл. 1.5.

Таблиця 1.5

Показники оцінювання ефективності податкового стимулювання МСБ

Показник ефективності	Метод оцінки	Опис
Податкове навантаження	Фіскальний	Співвідношення сплачених податків до доходу підприємства
Динаміка кількості МСБ	Мікроекономічний	Зростання/зменшення кількості підприємств, що користуються пільгами
Зайнятість	Економічний	Кількість робочих місць, створених завдяки стимулюючій політиці
Інвестиційна активність	Мікро-/ макроекономічний	Обсяг інвестицій у розвиток підприємства

Рентабельність підприємства	Мікроекономічний	Вплив пільг на фінансовий результат підприємства
-----------------------------	------------------	--

Джерело: складено автором на основі [7; 8: 9].

Засоби реалізації цілей і розв’язання визначених завдань податкової політики формуються через методи її впровадження. Практичне здійснення податкової політики відбувається шляхом використання інструментів податкового механізму, за допомогою яких держава створює такі умови господарювання, що спонукають суб’єктів підприємницької діяльності узгоджувати власні інтереси з інтересами держави, водночас мінімізуючи стимули до опортуністичної поведінки. Ефективність функціонування будь-якого економічного інструменту визначається рівнем його результативності та практичної дієвості.

Для розв’язання ключових економічних і соціальних проблем держави нормативно-правові акти, що регулюють систему оподаткування суб’єктів господарювання [20; 22], мають забезпечувати раціональне поєднання фіскальної та регулювальної (стимулювальної) ролей податків, стабільність базових податкових правил у середньостроковій перспективі, запобігання подвійному оподаткуванню, а також узгодженість національної податкової системи з податковими системами інших країн.

На сучасному етапі податкова політика України не повною мірою відповідає реальним економічним умовам і стратегічним завданням розвитку держави, недостатньо враховує тенденції трансформації податкових систем економічно розвинених країн та загально визнаний міжнародний досвід.

У науковій літературі виділяють кілька основних підходів до оцінювання ефективності податкових стимулів. Перший з них — фіскальний підхід, який передбачає аналіз втрат бюджету внаслідок надання податкових пільг та їх співвідношення з додатковими податковими надходженнями у майбутніх періодах. У межах цього підходу основна увага приділяється оцінці податкових витрат держави [8; 9].

Другим поширеним підходом є економічний, який ґрунтується на визначенні впливу податкових стимулів на фінансово-економічні показники діяльності МСБ. До таких показників належать обсяг реалізації продукції, рівень прибутковості, інвестиційна активність, продуктивність праці та кількість створених робочих місць. Застосування цього підходу дозволяє оцінити реальний внесок податкових стимулів у розвиток підприємницького сектору [9].

Соціально-економічний підхід до оцінювання ефективності податкових стимулів передбачає аналіз їх впливу на зайнятість населення, рівень доходів, розвиток регіонів та формування середнього класу. Даний підхід є особливо актуальним для країн з перехідною економікою, де МСБ відіграє важливу роль у забезпеченні соціальної стабільності [12].

Окрему групу становлять комплексні підходи, які поєднують елементи фіскального, економічного та соціального аналізу. Вони базуються на використанні системи показників та інтегральних індексів, що дозволяє всебічно оцінити ефективність податкового стимулювання. Перевагою комплексного підходу є можливість врахування як короткострокових, так і довгострокових ефектів податкової політики [9].

Методичні підходи до оцінювання ефективності податкових стимулів базуються на аналізі як макроекономічних, так і мікроекономічних показників, а також на порівнянні реальних результатів з прогнозними або базовими сценаріями (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Методичні підходи до оцінки податкових стимулів МСБ

Підхід	Суть підходу	Переваги	Недоліки
Фіскальний	Аналіз впливу податкових пільг на доходи бюджету	Простий для обчислення, зрозумілий	Не показує економічний ефект МСБ
Економічний	Вивчення впливу стимулів на макроекономічні показники	Дає загальну картину економіки	Труднощі з достовірністю даних

Мікроекономічний	Аналіз фінансових результатів конкретних підприємств	Виявляє ефект стимулів для бізнесу	Потребує детальної інформації
------------------	--	------------------------------------	-------------------------------

Джерело: на основі [8; 9].

Отже, методичні підходи до оцінювання ефективності податкових стимулів МСБ є різноманітними та взаємодоповнюваними. Їх застосування дозволяє підвищити обґрунтованість управлінських рішень у сфері податкової політики та сприяє формуванню ефективної системи державної підтримки МСБ.

Висновки до розділу 1

У першому розділі досліджено теоретико-методологічні засади податкового стимулювання МСБ, визначено його економічну сутність, роль у національній економіці, а також основні форми й інструменти податкового впливу на розвиток підприємницького сектору.

Встановлено, що МСБ є структуроутворюючим елементом економіки, який забезпечує гнучкість, конкурентоспроможність, інноваційний розвиток та соціальну стабільність. МСБ відіграє ключову роль у створенні робочих місць, зниженні рівня безробіття, формуванні середнього класу та забезпеченні доходів населення. Зазначено, що ефективне функціонування цього сектору значною мірою залежить від доступу до фінансових ресурсів, стабільного правового середовища та державної підтримки, зокрема через податкові механізми.

У роботі підтверджено, що податкове стимулювання МСБ виступає важливим інструментом державної економічної політики, спрямованим на зниження бар'єрів входу на ринок, підвищення фінансової стійкості підприємств та активізацію інвестиційної діяльності. Виділено основні форми податкового стимулювання: податкові пільги, спеціальні податкові режими,

податкові канікули, прискорена амортизація, інвестиційні знижки та інші заходи. Зазначено, що спрощена система оподаткування є одним із ключових інструментів підтримки МСБ в Україні, оскільки забезпечує зменшення адміністративного навантаження та детінізацію бізнесу.

Окремо розглянуто методичні підходи до оцінювання ефективності податкових стимулів. Визначено, що комплексна оцінка ефективності повинна враховувати як фіскальні, так і економічні та соціальні аспекти. Систематизовано підходи: фіскальний, економічний, соціально-економічний та комплексний, які дозволяють визначати реальний вплив податкових заходів на розвиток МСБ, зайнятість, інвестиційну активність та бюджетні надходження.

У підсумку, аналіз теоретико-методологічних засад податкового стимулювання підтверджує, що створення сприятливого податкового середовища для МСБ є необхідною умовою сталого економічного розвитку. Для підвищення ефективності податкової підтримки слід забезпечити стабільність законодавства, прозорість адміністрування податків та збалансованість фіскальної і стимулювальної ролей податків, що вимагає подальших досліджень і практичних заходів у сфері податкової політики.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

2.1 Сучасний стан та тенденції розвитку малого і середнього бізнесу в Україні

У сучасних умовах трансформації національної економіки, посиленних викликами воєнного стану, нестабільності макроекономічного середовища та необхідності відновлення господарської активності, МСБ відіграє ключову роль у забезпеченні економічної стійкості, зайнятості населення та формуванні податкових надходжень. Ефективне функціонування сектору МСБ значною мірою залежить від державної політики, важливим інструментом якої виступають механізми податкового стимулювання [13; 17].

МСБ є одним із ключових секторів національної економіки, який забезпечує гнучкість господарської системи, створення робочих місць, розвиток підприємницької ініціативи та формування конкурентного середовища. В умовах структурних змін, цифрової трансформації та впливу кризових чинників, зокрема пов'язаних із воєнним станом, актуалізується необхідність комплексного аналізу сучасного стану та тенденцій розвитку малого і середнього бізнесу в Україні.

Дослідження поточного стану МСБ передбачає оцінку кількісних і якісних характеристик цього сектору, його галузевої структури, динаміки

чисельності суб'єктів господарювання, а також ролі малого і середнього підприємництва у формуванні валового внутрішнього продукту (ВВП) та зайнятості населення. Особливу увагу доцільно приділити виявленню основних тенденцій розвитку МСБ за останні роки, що дозволяє простежити вплив макроекономічних, інституційних та фіскальних чинників на його функціонування.

Кількісні показники розвитку МСБ є важливим індикатором стану підприємницького середовища та ефективності державної економічної політики. Аналіз динаміки чисельності суб'єктів середнього, малого та мікропідприємництва дозволяє оцінити структурні зміни у сфері господарювання, виявити основні тенденції розвитку МСБ та визначити роль кожної групи підприємств у загальній системі національної економіки.

З метою оцінки сучасного стану МСБ в Україні проаналізуємо кількість суб'єктів підприємництва за їх розмірами та частку у загальній кількості суб'єктів господарювання за період 2020–2024 років (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Кількість та структура суб'єктів малого і середнього підприємництва в Україні у 2020–2024 рр.

Рік	Загальна кількість суб'єктів МСБ, тис. од.	Малі підприємства та ФОП, тис. од.	Середні підприємства, тис. од.	Частка малих, %	Частка середніх, %
2020	1920	1880	40	97,9	2,1
2021	1980	1935	45	97,7	2,3
2022	1950	1910	40	97,9	2,1
2023	2020	1975	45	97,8	2,2
2024	2080	2030	50	97,6	2,4

Джерело: сформовано автором на основі [13; 17; 24].

Дані таблиці 2.1 свідчать про суттєві структурні особливості розвитку малого і середнього підприємництва в Україні у 2020–2024 роках. Упродовж усього аналізованого періоду переважну частку у структурі суб'єктів підприємництва займають малі підприємства, частка яких стабільно перевищує

97%. Це свідчить про домінування найменших форм господарювання, які характеризуються підвищеною гнучкістю, але водночас є більш вразливими до економічних та податкових ризиків.

Кількість суб'єктів середнього підприємництва упродовж досліджуваного періоду залишається незначною та коливається в межах від 40 до 50 тисяч одиниць. Їх частка у загальній структурі суб'єктів підприємництва становить лише 2,1–2,4%, що вказує на обмежений розвиток середнього бізнесу та наявність бар'єрів для масштабування малих підприємств до середнього рівня.

Суб'єкти малого підприємництва займають від 97,6% до 97,9% загальної кількості підприємств. Одну з найнижчих частку малих підприємств зафіксовано у 2022 році, що може бути пов'язано зі структурними змінами бізнесу в умовах воєнного стану, зокрема з переходом частини суб'єктів господарювання до менш масштабних форм діяльності з метою зниження витрат та податкового навантаження.

Динаміка кількості підприємств є нестабільною. Після зниження їх кількості у 2022 році, що було спричинене погіршенням економічних умов через велику війну РФ проти України та припиненням діяльності частини бізнесу, у 2023 році спостерігається часткове відновлення. Водночас у 2024 році знову зафіксовано скорочення кількості мікропідприємств, що може свідчити як про консолідацію бізнесу, так і про припинення діяльності окремих суб'єктів підприємництва.

Загалом аналіз структури малого і середнього підприємництва свідчить про збереження тенденції до фрагментації підприємницького сектору, в якій переважають мікропідприємства, тоді як сегмент середнього бізнесу залишається недостатньо розвиненим.

Отже, результати аналізу показують, що МСБ в Україні у 2020–2024 роках характеризується структурною диспропорційністю та обмеженими можливостями для масштабування підприємств. Домінування мікропідприємств і незначна частка середнього бізнесу зумовлюють підвищену чутливість сектору МСБ до змін податкового середовища, що актуалізує

необхідність удосконалення механізмів податкового стимулювання, спрямованих на підтримку зростання бізнесу та його переходу до більш стійких організаційних форм.

Галузева структура МСБ відображає напрями концентрації підприємницької активності та дозволяє оцінити роль окремих видів економічної діяльності у формуванні економічного потенціалу країни. Аналіз розподілу суб'єктів МСБ за видами економічної діяльності дає змогу виявити домінуючі сфери підприємництва, рівень диверсифікації бізнесу, а також галузі, які є найбільш чутливими до змін економічного середовища та податкової політики. З цією метою на рис. 2.1 подано структуру суб'єктів МСБ в Україні за видами економічної діяльності у 2024 році.

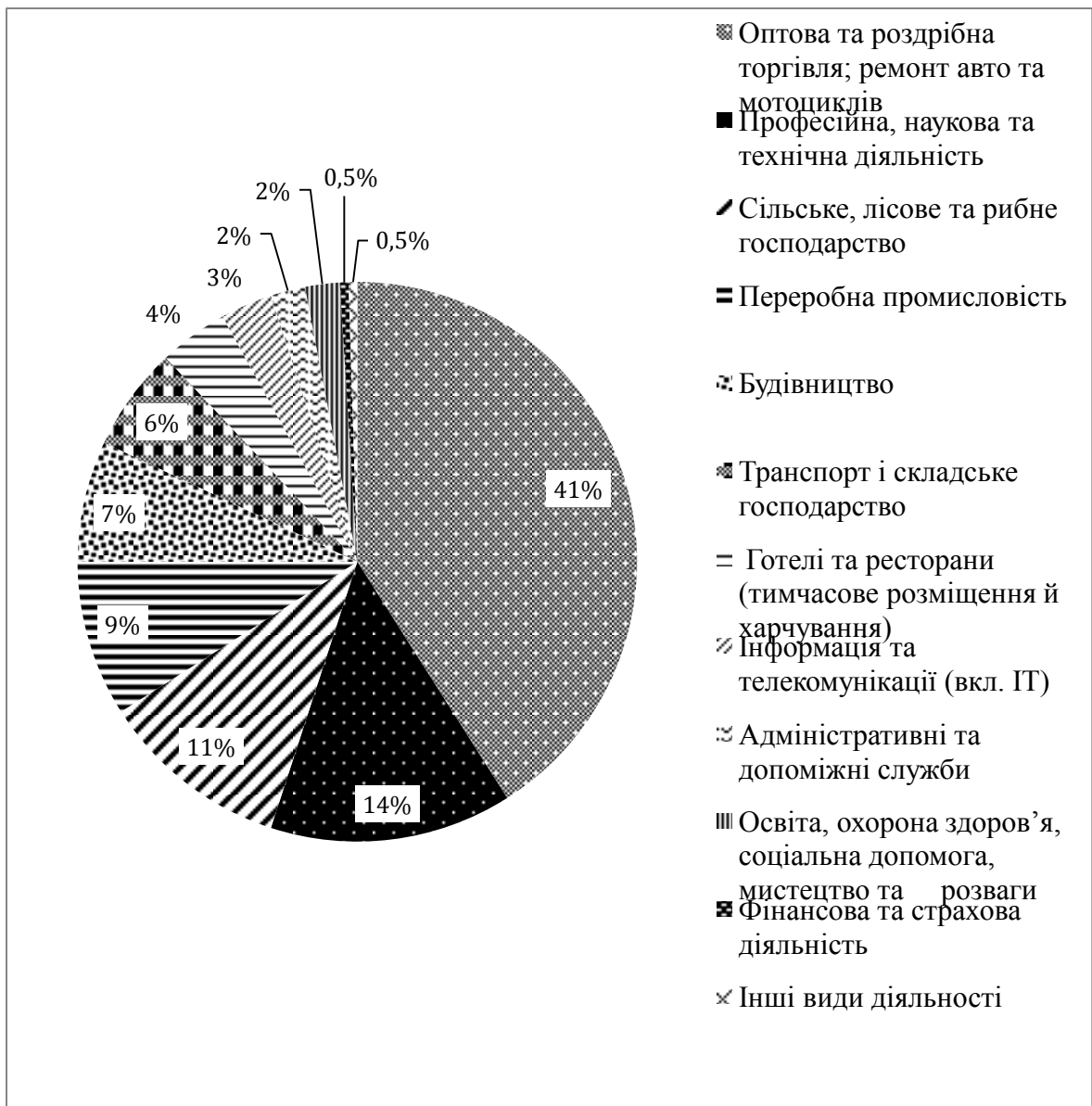

Рис. 2.1. Структура суб'єктів малого і середнього бізнесу в Україні за видами економічної діяльності у 2024 році

Джерело: побудовано автором на основі [13; 17; 24].

Як свідчать дані рисунка 2.1, у 2024 році найбільша частка суб'єктів МСБ зосереджена у сфері оптової та роздрібно́ї торгівлі, а також ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів. Цей вид діяльності акумулює понад третину всіх суб'єктів МСБ, що пояснюється відносно низьким рівнем стартових витрат, швидкою оборотністю капіталу та високим попитом на торговельні послуги навіть в умовах економічної нестабільності.

Значну частку у структурі МСБ займає сфера інформації та телекомунікацій, яка характеризується високою динамікою розвитку, орієнтацією на інновації та цифрові рішення. Зростання ролі цього сектору зумовлене процесами цифровізації економіки, розвитком ІТ-послуг та можливістю дистанційної роботи, що є особливо актуальним у період воєнного стану.

Вагоме місце у структурі МСБ посідають також транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність, а також професійна, наукова і технічна діяльність. Це свідчить про поступове зміщення підприємницької активності у бік сервісно-логістичних та інтелектуально орієнтованих видів діяльності.

Порівняно меншу частку у структурі МСБ займають промисловість, будівництво, сільське, лісове та рибне господарство. Така ситуація зумовлена вищою капіталомісткістю, залежністю від інфраструктури, логістичних ланцюгів та значним податковим і регуляторним навантаженням у зазначених галузях.

Найменшою є частка суб'єктів МСБ у сферах фінансової та страхової діяльності, освіти, охорони здоров'я, мистецтва, спорту та соціальних послуг, що обумовлено високими вимогами до ліцензування, регулювання та специфікою надання таких послуг.

Отже, галузева структура МСБ в Україні у 2024 році характеризується чіткою концентрацією підприємницької активності у сфері торгівлі та послуг, що свідчить про адаптацію МСБ до умов економічної нестабільності шляхом вибору найбільш гнучких і менш капіталомістких видів діяльності. Водночас недостатній рівень розвитку МСБ у виробничих та соціально значущих галузях вказує на необхідність удосконалення механізмів податкового стимулювання, спрямованих на диверсифікацію підприємницької діяльності та підтримку бізнесу у стратегічно важливих секторах економіки.

Для комплексної оцінки сучасного стану та тенденцій розвитку МСБ доцільно проаналізувати не лише кількість суб'єктів підприємництва, а й ключові показники їх економічної діяльності, зокрема рівень зайнятості, чисельність найманих працівників та обсяги реалізованої продукції. Сукупність зазначених показників дозволяє оцінити економічну роль МСБ, його внесок у створення доданої вартості та формування доходів населення. З цією метою у таблиці 2.2 наведено основні показники діяльності суб'єктів середнього, малого та мікропідприємництва в Україні за 2020–2024 роки.

Таблиця 2.2

Показники діяльності суб'єктів середнього та малого бізнесу
в Україні у 2020–2024 рр.

Рік	Усього	Середні	Малі
Кількість діючих суб'єктів господарювання, одиниць			
2020	1973065	17946	1955119
2021	1955638	17811	1937827
2022	1732014	15037	1716977
2023	1912681	14296	1898385
2024	1948848	14208	1934640
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб			
2020	7357,3	3123	4234
2021	7287,5	3000	4288
2022	6132,5	2610	3522
2023	6097,7	2360	3738
2024	6096,3	2313	3784
Кількість найманих працівників, тис. осіб			
2020	5679,8	3121	2558

2021	5600,1	2998	2602
2022	4614,6	2609	2006
2023	4410,4	2359	2052
2024	4373	2312	2061
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млн. грн			
2020	7435909,1	4384676	3051233
2021	9849445,1	5931851	3917594
2022	7095608,5	4938614	2156995
2023	8777908,4	6032664	2745244
2024	10027346,1	7127630	2899717

Джерело: побудовано автором на основі [13; 17; 24].

Аналіз даних таблиці 2.2 свідчить, що упродовж 2020–2024 років сектор МСБ зазнав суттєвих змін під впливом макроекономічних та соціально-політичних чинників. Кількість діючих суб'єктів господарювання у 2022 році різко скоротилася, що було зумовлено наслідками повномасштабної воєнної агресії, руйнуванням виробничої інфраструктури та припиненням діяльності значної частини бізнесу. Водночас у 2023–2024 роках спостерігається поступове відновлення кількості суб'єктів підприємництва, що свідчить про адаптаційні можливості МСБ та часткову стабілізацію економічної ситуації.

Чисельність зайнятих працівників у секторі МСБ протягом аналізованого періоду має тенденцію до скорочення. Якщо у 2020 році кількість зайнятих перевищувала 7,3 млн осіб, то у 2024 році вона зменшилася до близько 6,1 млн осіб. Найбільше скорочення зафіксовано у сегменті малих та мікропідприємств, що пояснюється оптимізацією витрат на персонал, міграційними процесами та зменшенням обсягів господарської діяльності в окремих галузях.

Аналогічна тенденція простежується і щодо кількості найманих працівників. У 2020–2024 роках їх чисельність скоротилася більш ніж на 20%, що свідчить про зростання нестандартних форм зайнятості, самозайнятості та перехід частини підприємств до мінімальних форматів ведення бізнесу.

Водночас аналіз обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг) демонструє протилежну тенденцію. Після суттєвого спаду у 2022 році, у 2023–2024 роках спостерігається стрімке зростання обсягів реалізації, зокрема у секторі малих і мікропідприємств. У 2024 році загальний обсяг реалізованої

продукції досяг максимального значення за досліджуваний період, що може свідчити про зростання продуктивності праці, адаптацію бізнесу до нових умов, а також інфляційний вплив на вартісні показники.

Особливу роль у формуванні обсягів реалізації відіграють мікропідприємства та фізичні особи-підприємці, які забезпечують значну частину обороту у сфері торгівлі, послуг та інформаційних технологій. Це підтверджує високу гнучкість мікробізнесу та його здатність швидко реагувати на зміни ринкового середовища. Отже, результати аналізу свідчать, що МСБ в Україні у 2020–2024 роках функціонував в умовах підвищеної нестабільності, що відобразилося у скороченні кількості суб'єктів господарювання та чисельності зайнятих працівників. Водночас зростання обсягів реалізованої продукції у після кризовий період вказує на поступове відновлення економічної активності МСБ та підвищення його ролі у формуванні внутрішнього ринку.

2.2 Вплив податкових стимулів на розвиток малого і середнього бізнесу в Україні

Податкова політика держави є одним із ключових інструментів впливу на розвиток МСБ, оскільки саме через систему податкових стимулів формується рівень фінансового навантаження на підприємців, умови започаткування та розширення бізнесу, а також мотивація до легалізації господарської діяльності. В Україні система податкового стимулювання МСБ поєднує як постійно діючі інструменти, так і тимчасові заходи, запроваджені з метою реагування на кризові явища в економіці (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Основні податкові стимули для малого і середнього бізнесу в Україні

Вид стимулу	Нормативна база	Категорія МСБ	Очікуваний ефект
Єдиний податок (спрощена система оподаткування, обліку і звітності)	Податковий кодекс України	Мікро- та малі підприємства, ФОП	Зниження податкового навантаження, спрощення обліку і звітності

Податкові пільги (звільнення, знижені ставки, відстрочення)	Податковий кодекс України, закони України	Малі та середні підприємства	Стимулювання інвестицій, підтримка окремих галузей
Спеціальні режими оподаткування для окремих категорій суб'єктів та операцій, у т. ч. гуманітарної допомоги та міжнародної технічної підтримки	Податковий кодекс України	Окремі категорії МСБ	Підвищення конкурентоспроможності, галузева підтримка
Тимчасові антикризові податкові заходи, зокрема для IT-послуг	Закони України, постанови КМУ	Суб'єкти МСБ	Підтримка платоспроможності бізнесу в кризових умовах

Джерело: побудовано автором на основі [13; 17; 20; 25].

Отже, згідно з ПКУ основними формами податкового стимулювання МСБ в Україні є сплата єдиного податку за спрощеною системою оподаткування, обліку звітності, інші податкові пільги та спеціальні режими оподаткування, а також тимчасові антикризові податкові заходи, які застосовуються в умовах економічної нестабільності та воєнного стану.

Аналітичний огляд даних таблиці 2.3 свідчить, що ключову роль у системі податкового стимулювання МСБ відіграє спрощена система оподаткування, яка забезпечує значне зниження адміністративних та фінансових витрат для підприємців. Єдиний податок створює сприятливі умови для започаткування бізнесу та функціонування мікро- і малих підприємств, проте водночас обмежує можливості масштабування діяльності.

Податкові пільги та спеціальні режими оподаткування мають більш вибіркового характеру і спрямовані на стимулювання окремих видів діяльності або категорій підприємств. Їх ефективність значною мірою залежить від стабільності податкового законодавства та прозорості механізмів застосування. Тимчасові антикризові податкові заходи, запроваджені в умовах воєнного стану, відіграють важливу роль у збереженні підприємницької активності, проте мають короткостроковий характер і потребують подальшої трансформації у системні інструменти підтримки МСБ.

Податкові стимули є одним із ключових чинників, що визначають фінансові результати діяльності МСБ, оскільки безпосередньо впливають на

рівень витрат, величину податкового навантаження, прибутковість підприємств та мотивацію суб'єктів господарювання до легалізації діяльності. В умовах економічної нестабільності та воєнного стану роль податкових інструментів значно зросла, адже саме через них держава намагається забезпечити баланс між фіскальними потребами бюджету та підтримкою підприємницької активності.

Для оцінки впливу податкових стимулів на фінансові результати МСБ доцільно проаналізувати динаміку сплачених податків, фінансових результатів до оподаткування та змін у податковому навантаженні за 2020–2024 роки.

Дані таблиці 2.4 свідчать, що в 2020–2024 роках податкові стимули істотно впливали на фінансові результати діяльності МСБ в Україні. У 2020–2021 роках спостерігалось зростання як суми сплачених податків, так і фінансових результатів МСБ, що було зумовлено відносною макроекономічною стабільністю та функціонуванням оптимальних ставок спрощеної системи оподаткування, обліку і звітності.

Таблиця 2.4

Динаміка податкового навантаження на малий і середній бізнес
в Україні у 2020–2024 рр.

Показник	2020	2021	2022	2023	2024
Сума сплачених податків, млрд грн	38,1	48,5	47,1	55,4	52,9
Фінансовий результат (сальдо) до оподаткування, млрд грн	72,7	499,4	-107,2	311	508,9
Податкове навантаження, %	2,5	2,8	2,1	2,6	2,9

Джерело: побудовано автором на основі [13; 24; 26].

У 2022 році фінансові результати МСБ різко погіршилися, про що свідчить від'ємне сальдо фінансового результату до оподаткування. Водночас сума сплачених податків скоротилася не пропорційно падінню прибутковості, що підтверджує обмежені можливості бізнесу зменшувати податкові зобов'язання навіть у кризових умовах. Запровадження пільгової ставки єдиного податку у розмірі 2% від доходу з квітня 2022 року стало одним із

ключових антикризових податкових стимулів, який дозволив частині підприємств зберегти платоспроможність та продовжити господарську діяльність.

У 2023 році, на тлі поступової адаптації бізнесу до нових умов, фінансові результати МСБ суттєво покращилися, а обсяг сплачених податків зріс. Часткове збереження пільгової ставки 2% у першій половині року сприяло зниженню витрат на податкові платежі, підвищенню ліквідності підприємств та відновленню прибутковості. Водночас із серпня 2023 року відбулося повернення до стандартної ставки єдиного податку у розмірі 3% від доходу у разі сплати ПДВ (стаття 293.3. ПКУ) або 5% від доходу у разі включення ПДВ до складу єдиного податку (стаття 293.3. ПКУ) [20], що призвело до поступового зростання податкового навантаження.

У 2024 році фінансовий результат МСБ досяг найвищого значення за аналізований період, що свідчить про відновлення економічної активності та зростання оборотів підприємств. Разом із цим зросла і сума сплачених податків, а податкове навантаження наблизилося до максимальних значень за останні п'ять років. Додатковим чинником посилення податкового тиску стало впровадження з грудня 2024 року військового збору для фізичних осіб-підприємців, що суттєво збільшило податкові витрати МСБ.

Суттєвий вплив податкових стимулів простежується і через призму мотивації до легалізації діяльності. Пільгові режими оподаткування, зокрема спрощена система, сприяли детінізації бізнесу, що підтверджується зростанням податкових надходжень у ключових секторах МСБ, зокрема у сфері торгівлі та ІТ-послуг. Водночас поступове згортання податкових пільг та посилення фіскального навантаження наприкінці 2024 року створюють ризики зниження стимулів до легальної діяльності для найменших суб'єктів підприємництва.

Рис. 2.2. Динаміка кількості діючих суб'єктів господарювання та суми сплачених податків малим і середнім бізнесом в Україні у 2020–2024 роках

Джерело: побудовано автором на основі [13; 23; 24].

Дані, наведені на рисунку 2.2, відображають взаємозв'язок між кількістю діючих суб'єктів господарювання та обсягом податкових надходжень від МСБ у 2020–2024 роках. Упродовж аналізованого періоду простежується різноспрямована динаміка зазначених показників, що свідчить про зміну характеру податкового навантаження та ефективності податкового адміністрування.

У 2020–2021 роках спостерігається відносна стабільність кількості діючих суб'єктів МСБ, яка супроводжується зростанням суми сплачених податків. Це може свідчити про поступове підвищення податкової дисципліни та зростання оборотів підприємств за умов стабільних податкових ставок.

У 2022 році зафіксовано різке скорочення кількості діючих суб'єктів господарювання, що було зумовлено наслідками повномасштабної воєнної агресії, припиненням діяльності значної кількості підприємств та порушенням логістичних ланцюгів. Водночас обсяг сплачених податків скоротився менш суттєво, що свідчить про обмежений вплив зменшення кількості суб'єктів на загальні податкові надходження та про концентрацію податкових платежів серед економічно активних підприємств.

У 2023 році простежується відновлення кількості суб'єктів МСБ, що супроводжується значним зростанням податкових надходжень. Це може бути наслідком адаптації бізнесу до нових умов, відновлення економічної активності та часткового згортання податкових пільг, зокрема повернення до стандартних ставок єдиного податку.

У 2024 році кількість діючих суб'єктів господарювання досягла майже довоєнного рівня, проте темпи зростання податкових надходжень дещо сповільнилися. Така динаміка може свідчити про зростання податкового навантаження на одного суб'єкта господарювання, а також про вплив додаткових фіскальних заходів, зокрема запровадження військового збору для фізичних осіб-підприємців наприкінці року.

Отже, результати аналізу свідчать, що податкові стимули мають безпосередній вплив на фінансові результати МСБ в Україні. Запровадження пільгових ставок єдиного податку у кризові періоди сприяло зниженню витрат, підвищенню платоспроможності та збереженню підприємницької активності. Водночас поступове зростання податкового навантаження у 2024 році, зокрема через введення додаткових зборів, посилює фіскальний тиск на МСБ та може негативно вплинути на рівень його прибутковості та мотивацію до легалізації діяльності. Виявлені тенденції обґрунтовують необхідність удосконалення механізмів податкового стимулювання, спрямованих на забезпечення стабільності податкового середовища, підтримку фінансових результатів МСБ та стимулювання його довгострокового розвитку.

2.3. Динаміка застосування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності є одним із ключових інструментів податкового стимулювання МСБ в Україні. Вона забезпечує зменшення податкового та адміністративного навантаження, спрощення процедур звітності та створює сприятливі умови для започаткування

й ведення підприємницької діяльності. Аналіз масштабів використання спрощеної системи дозволяє оцінити її привабливість для суб'єктів МСБ, а також виявити основні тенденції розвитку підприємництва в умовах кризових явищ.

Таблиця 2.5

Кількість платників єдиного податку в Україні у 2020–2024 рр.

Показник	2020	2021	2022	2023	2024
Загальна кількість платників єдиного податку, млн осіб	1,5	1,63	1,61	1,52	1,63
у тому числі ФОП, млн осіб	1,45	1,5	1,51	1,52	1,6
Юридичні особи, млн осіб	0,51	0,55	0,62	0,74	0,75
Частка платників єдиного податку у загальній кількості МСБ, %	72	73	77	76	77

Джерело: побудовано автором на основі [13; 23; 24].

Як свідчать дані таблиці 2.5, у 2020–2024 роках кількість платників єдиного податку в Україні демонструвала загальну тенденцію до зростання, незважаючи на складні економічні умови, пов'язані з пандемією COVID-19 та воєнним станом. Уже у 2020 році на спрощеній системі оподаткування перебувало близько 1,5 млн осіб, що підтверджує її домінуючу роль у системі підтримки малого бізнесу.

У 2021 році кількість платників єдиного податку продовжила зростати, що було зумовлено відновленням ділової активності після пандемічних обмежень та збереженням стабільних умов оподаткування. Навіть у 2022 році, попри початок повномасштабного вторгнення РФ на територію України, чисельність платників залишалася відносно стабільною. Вирішальну роль у цьому відіграло впровадження пільгової ставки єдиного податку у розмірі 2% від доходу, якою скористалися понад 300 тис. підприємців та підприємств, що дозволило зменшити податкові витрати та підтримати платоспроможність бізнесу.

У 2023 році загальна кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців сягнула близько 2 млн осіб, з яких приблизно 76% були платниками єдиного

податку. Це свідчить про високу привабливість спрощеної системи як основної форми оподаткування для МСБ. У 2024 році спостерігалася рекордна за останні п'ять років підприємницька активність, що проявилася як у зростанні кількості новостворених ФОП, так і у збільшенні кількості припинених суб'єктів, проте чистий приріст платників єдиного податку залишався позитивним.

Аналіз структури платників за групами показує, що найбільшу частку складають платники другої та третьої груп. Особливо динамічно розвивається третя група єдиного податку, яка охоплює суб'єктів у сферах ІТ-послуг, торгівлі та сервісної діяльності. Водночас перша група залишається найменш чисельною, що пов'язано з обмеженнями щодо видів діяльності та масштабів бізнесу.

Отже, результати аналізу свідчать, що спрощена система оподаткування є ключовим елементом податкового стимулювання МСБ в Україні. Її стабільна популярність у 2020–2024 роках підтверджує ефективність як інструменту підтримки підприємницької активності в кризових умовах. Водночас зростання масштабів використання спрощеної системи актуалізує питання удосконалення її механізмів з метою забезпечення балансу між фіскальними інтересами держави та стимулюванням розвитку МСБ.

Оцінка податкових надходжень від спрощеної системи оподаткування є важливим елементом аналізу її фіскальної ефективності та стабільності. Єдиний податок, який сплачують суб'єкти МСБ, відіграє подвійну роль: з одного боку, він забезпечує наповнення місцевих бюджетів України, а з іншого – виступає інструментом податкового стимулювання підприємницької діяльності. Аналіз динаміки надходжень єдиного податку дозволяє оцінити ефективність спрощеної системи в умовах економічних криз та воєнного стану.

Таблиця 2.6

Надходження єдиного податку до місцевих бюджетів України
у 2020–2024 рр.

Рік	Сума надходжень єдиного податку, млрд грн	Темпи зростання, %	Частка у загальних доходах бюджету, %
-----	---	--------------------	---------------------------------------

2020	38,1	–	3,6
2021	48,5	127,3	3,7
2022	47,1	97,1	2,6
2023	55,4	117,6	2,1
2024	52,9	95,5	1,7

Джерело: побудовано автором на основі [23; 27]

Дані таблиці 2.6 свідчать, що надходження єдиного податку до бюджету у 2020–2024 роках характеризуються відносною стабільністю, незважаючи на значні макроекономічні потрясіння. У 2020–2021 роках спостерігається суттєве зростання надходжень єдиного податку, що пояснюється розширенням кількості платників спрощеної системи та поступовим відновленням ділової активності після пандемії COVID-19.

У 2022 році надходження єдиного податку дещо скоротилися, що було зумовлено негативним впливом повномасштабної воєнної агресії РФ проти України та запровадженням пільгової ставки єдиного податку у розмірі 2% від доходу. Водночас зменшення обсягів надходжень не мало критичного характеру, що свідчить про високу адаптивність спрощеної системи оподаткування та її здатність забезпечувати стабільні фіскальні надходження навіть у кризових умовах.

У 2023 році надходження від єдиного податку знову зросли, що було пов'язано з частковим відновленням економічної активності, зростанням оборотів МСБ та поверненням до стандартних ставок оподаткування для більшості платників. У 2024 році обсяг надходжень дещо зменшився, однак залишився вищим порівняно з довоєнним рівнем, що підтверджує стійкість цього джерела доходів місцевих бюджетів.

З позиції фіскальної ефективності спрощена система оподаткування забезпечує стабільні та прогнозовані надходження до бюджету, а з точки зору державної політики — створює сприятливі умови для збереження та розвитку підприємницької активності.

Отже, результати аналізу свідчать, що єдиний податок є стабільним джерелом наповнення бюджету України та ефективним елементом податкового

стимулювання МСБ. Навіть у періоди економічної нестабільності та воєнного стану надходження від спрощеної системи залишалися відносно сталими, що підтверджує її фіскальну ефективність. Водночас зменшення частки єдиного податку у загальних доходах бюджету актуалізує необхідність збереження балансу між фіскальними інтересами держави та підтримкою розвитку МСБ.

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності є одним із ключових інструментів податкового стимулювання МСБ в Україні. Її широке застосування зумовлене прагненням держави зменшити адміністративні бар'єри для підприємців та створити сприятливі умови для започаткування і ведення господарської діяльності. Водночас функціонування спрощеної системи супроводжується певними ризиками та обмеженнями, які впливають як на фіскальну ефективність, так і на розвиток МСБ у довгостроковій перспективі. Однією з головних переваг спрощеної системи оподаткування є її адміністративна простота. Для платників єдиного податку характерні спрощені правила обліку доходів, мінімальний обсяг податкової звітності та зрозумілий механізм розрахунку податкових зобов'язань. Це суттєво знижує витрати підприємців на бухгалтерський супровід та дозволяє зосередитися на основній господарській діяльності. Саме цей чинник значною мірою пояснює масовість використання спрощеної системи серед фізичних осіб-підприємців та мікробізнесу (див. рис. 2.3) [13; 27].

Разом із тим спрощена система створює ризики ухилення від оподаткування. Фіксовані ставки або оподаткування з обороту, а не з прибутку, стимулюють подрібнення бізнесу, формальне розділення діяльності між кількома суб'єктами та приховування реальних обсягів доходів. Крім того, можливість перебування на спрощеній системі для окремих видів діяльності іноді використовується великими компаніями через пов'язаних осіб, що призводить до втрат бюджету та порушення принципу податкової справедливості.

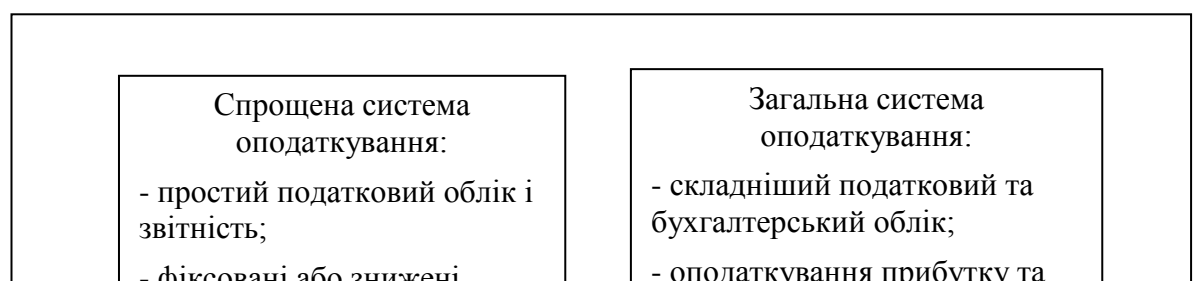

Рис. 2.3. Порівняльна характеристика загальної та спрощеної систем оподаткування в Україні

Джерело: побудовано автором на основі [4; 15].

З погляду впливу на розвиток МСБ, спрощена система має подвійний ефект. З одного боку, вона сприяє легалізації підприємницької діяльності, зростанню кількості суб'єктів господарювання та підтримці самозайнятості населення. З іншого боку, обмеження щодо обсягів доходу та чисельності працівників стримують масштабування бізнесу та перехід підприємств із категорії малих до середніх, що негативно впливає на структурний розвиток економіки.

Отже, спрощена система оподаткування є ефективним інструментом підтримки малого і мікробізнесу завдяки адміністративній простоті та зниженню податкового навантаження. Водночас її застосування супроводжується ризиками ухилення від оподаткування та обмежує стимули до зростання й масштабування підприємств. Це свідчить про необхідність подальшого вдосконалення спрощеної системи з метою збереження її стимулюючої функції та мінімізації негативних фіскальних і структурних наслідків для розвитку МСБ в Україні.

2.4. Оцінка ефективності податкових пільг та спеціальних режимів для малого і середнього бізнесу

Податкові пільги є одним із найважливіших інструментів державної політики підтримки МСБ, особливо в умовах економічних криз, пандемії та воєнного стану. Їх запровадження спрямоване на зменшення податкового навантаження, збереження ліквідності підприємств, підтримку зайнятості та запобігання масовому припиненню підприємницької діяльності. Водночас застосування податкових пільг має безпосередній вплив на фіскальну стійкість державного та місцевих бюджетів, що зумовлює необхідність оцінки їх результативності та економічної доцільності.

У межах даного підрозділу здійснюється аналіз ключових податкових пільг, які застосовувалися для МСБ в Україні у 2020–2024 роках, їх фіскального ефекту та економічних наслідків (табл. 2.7).

У 2020–2024 роках податкові пільги для МСБ мали переважно антикризовий характер та виконували функцію економічного стабілізатора. Найбільш масштабною за фіскальним ефектом стала спеціальна ставка єдиного податку у розмірі 2%, запроваджена з квітня 2022 року. Нею скористалися понад 300 тис. суб'єктів господарювання, що дозволило суттєво знизити податкове навантаження та підтримати платоспроможність бізнесу в умовах війни. Водночас ця пільга призвела до значних втрат державного бюджету, насамперед через ненадходження податку на додану вартість та податку на прибуток підприємств, що зумовило її скасування з серпня 2023 року.

Таблиця 2.7

Податкові пільги для малого і середнього бізнесу та їх фіскальний ефект у 2020–2024 рр.

Вид пільги	Період дії	Обсяг пільг, млрд грн	Втрати бюджету	Очікуваний економічний ефект
Спеціальна ставка єдиного податку 2%	2022–2023	90-120	Значні втрати держбюджету (7–10 млрд грн щомісяця)	Підтримка ліквідності бізнесу, збереження підприємницької

				активності
Звільнення ФОП від сплати ЄСВ «за себе»	2022–2024	50-70	Дефіцит Пенсійного фонду, компенсація з держбюджету	Зниження витрат МСБ, збереження самозайнятості
Добровільна сплата єдиного податку для 1–2 груп	2022–2023	20-30	Скорочення доходів місцевих бюджетів	Підтримка дрібного бізнесу у кризових регіонах
Інші антикризові податкові пільги	2020–2022	10-15	Тимчасове зменшення податкових надходжень	Стимулювання відновлення економічної активності

Джерело: побудовано автором на основі [16; 23; 27].

Звільнення фізичних осіб-підприємців від сплати єдиного соціального внеску «за себе» стало наймасовішою податковою пільгою в період воєнного стану. Вона охопила мільйони підприємців та істотно зменшила їхні обов'язкові витрати. Проте така пільга спричинила дефіцит Пенсійного фонду, який компенсувався за рахунок трансфертів з державного бюджету, що негативно позначилося на бюджетній стійкості соціальних фондів.

Тимчасове право на добровільну сплату єдиного податку для платників першої та другої груп у 2022–2023 роках мало локальний позитивний ефект для дрібного бізнесу, проте суттєво скоротило доходи місцевих бюджетів, для яких єдиний податок є одним з основних джерел надходжень. Відновлення обов'язкової сплати єдиного податку у 2024 році стало необхідним кроком для стабілізації фінансового стану територіальних громад.

Загалом у 2020–2024 роках кількість податкових пільг в Україні перевищувала 220, значна частина яких стосувалася МСБ. Водночас масштабне застосування пільг призвело до зниження рівня самофінансування державного бюджету: якщо у 2021 році податкові надходження покривали понад 74% бюджетних видатків, то у 2022–2023 роках цей показник скоротився до 30–35%, що зумовило критичну залежність бюджету від зовнішньої фінансової допомоги.

Отже, податкові пільги для МСБ у 2020–2024 роках відіграли важливу роль у збереженні підприємницької активності та стабілізації економіки в умовах кризових потрясінь. Водночас їх масштабне та тривале застосування призвело до значних фіскальних втрат і погіршення бюджетної стійкості. Це обумовило перехід державної політики з 2024–2026 років до поступового згортання антикризових пільг та підвищення податкового навантаження з метою фінансування оборонних потреб.

Отримані результати свідчать про необхідність більш зваженого та адресного застосування податкових пільг у майбутньому, з орієнтацією на досягнення чіткого економічного ефекту та мінімізацію фіскальних ризиків.

Ефективність податкового стимулювання МСБ визначається не лише обсягом наданих пільг, а й здатністю різних податкових механізмів забезпечувати баланс між інтересами підприємців та фіскальними потребами держави. У цьому контексті доцільним є порівняльний аналіз основних інструментів податкового стимулювання МСБ з точки зору їх впливу на зайнятість, доходи бізнесу, наповнення бюджету та адміністративну простоту застосування.

Порівняльна оцінка дозволяє виявити найбільш ефективні податкові механізми, а також ті інструменти, які потребують подальшого вдосконалення з метою підвищення результативності державної податкової політики щодо МСБ (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Порівняльна оцінка ефективності податкових механізмів стимулювання
малого і середнього бізнесу в Україні

Податковий механізм	Вплив на зайнятість	Вплив на доходи МСБ	Фіскальний ефект	Адміністративна простота
Спрощена система оподаткування (єдиний податок)	Високий	Високий	Стабільний, помірний	Висока
Пільгова ставка єдиного податку 2%	Середній	Дуже високий	Низький (значні втрати бюджету)	Висока
Звільнення від	Високий	Середній	Негативний (дефіцит)	Висока

сплати ЄСВ			соцфондів)	
Податкові пільги для окремих груп МСБ	Середній	Середній	Нестабільний	Середня
Загальна система з податковими пільгами	Низький	Низький–середній	Високий	Низька

Джерело: побудовано автором на основі [16; 19; 23; 27].

Результати порівняльної оцінки свідчать, що спрощена система оподаткування є найбільш ефективним механізмом податкового стимулювання МСБ з точки зору поєднання інтересів підприємців та держави. Вона забезпечує високий рівень зайнятості, сприяє легалізації підприємницької діяльності та формує стабільні податкові надходження до бюджету за рахунок широкої бази платників. Висока адміністративна простота спрощеної системи робить її особливо привабливою для мікро- та малого бізнесу.

Пільгова ставка єдиного податку у розмірі 2%, запроваджена у 2022–2023 роках, мала надзвичайно позитивний вплив на доходи МСБ та збереження бізнес-активності в умовах війни. Однак з фіскальної точки зору цей механізм виявився малоефективним, оскільки призвів до суттєвих втрат бюджету, зокрема через скорочення надходжень ПДВ та податку на прибуток. Таким чином, цей інструмент доцільно розглядати виключно як тимчасовий антикризовий захід.

Звільнення від сплати єдиного соціального внеску для фізичних осіб-підприємців забезпечило високий соціально-економічний ефект, сприяючи збереженню самозайнятості та зниженню фінансового тиску на бізнес. Водночас негативний вплив цього механізму на фінансову стійкість Пенсійного фонду свідчить про його обмежену фіскальну ефективність та необхідність чіткого часового обмеження застосування.

Податкові пільги для окремих груп МСБ мають вибіркового характеру і демонструють середню ефективність як для бізнесу, так і для бюджету. Їх результативність значною мірою залежить від чіткості критеріїв надання, адресності та контролю за використанням. За відсутності належного

моніторингу такі пільги можуть призводити до спотворення конкурентного середовища.

Загальна система оподаткування з окремими податковими пільгами є найменш ефективною для МСБ з точки зору адміністративної простоти та стимулювання розвитку. Високе податкове навантаження і складність адміністрування стримують розвиток МСБ, хоча з позиції бюджету цей механізм забезпечує найбільші надходження з одного платника.

Отже, порівняльна оцінка ефективності податкових механізмів стимулювання МСБ показала, що найбільш збалансованим інструментом є спрощена система оподаткування, яка поєднує позитивний вплив на зайнятість, доходи підприємців та стабільність бюджетних надходжень. Тимчасові антикризові пільги, хоча й мають значний позитивний ефект для бізнесу, створюють суттєві фіскальні ризики та не можуть розглядатися як довгострокове рішення.

Отримані результати підтверджують необхідність переходу від масових податкових пільг до більш адресних і структурованих механізмів податкового стимулювання, що забезпечить сталий розвиток МСБ та фінансову стабільність держави. Це створює теоретичне й практичне підґрунтя для формування напрямів удосконалення механізмів податкового стимулювання МСБ, які будуть розглянуті у третьому розділі магістерської роботи.

Проведений у межах другого розділу магістерської роботи аналіз сучасного стану МСБ та практики застосування механізмів податкового стимулювання дозволяє сформулювати цілісне уявлення про ефективність чинної податкової політики щодо МСБ в Україні, а також виявити її сильні й слабкі сторони в умовах економічної нестабільності та воєнного стану.

Однією з ключових сильних сторін системи податкового стимулювання МСБ є наявність спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності, яка забезпечує адміністративну простоту, зменшення податкового навантаження та сприяє легалізації підприємницької діяльності. Масовість використання спрощеної системи, стабільні надходження єдиного податку до бюджету та

зростання кількості платників навіть у кризові періоди свідчать про її високу адаптивність і важливу роль у підтримці економічної активності МСБ. Запровадження тимчасових антикризових податкових пільг у 2020–2024 роках дозволило зберегти платоспроможність значної частини підприємств, підтримати зайнятість та пом'якшити негативні наслідки пандемії та воєнних дій.

Водночас аналіз виявив низку слабких сторін діючих механізмів податкового стимулювання. Зокрема, тривале застосування масових податкових пільг призвело до значних фіскальних втрат, погіршення бюджетної стійкості та зростання залежності державного бюджету від зовнішньої фінансової допомоги. Домінування мікропідприємств у структурі МСБ та обмежена кількість середніх підприємств свідчать про недостатню ефективність податкових стимулів у частині сприяння масштабуванню бізнесу. Крім того, спрощена система оподаткування створює ризики подрібнення бізнесу та ухилення від оподаткування, що негативно впливає на податкову справедливість і конкурентне середовище.

Результати аналізу дозволяють окреслити основні резерви вдосконалення механізмів податкового стимулювання МСБ. До них належать підвищення адресності податкових пільг, чітке визначення строків їх застосування та орієнтація на досягнення конкретного економічного ефекту. Важливим резервом є удосконалення спрощеної системи оподаткування шляхом усунення стимулів до штучного дроблення бізнесу та створення умов для поступового переходу підприємств до більш масштабних форм діяльності. Доцільним також є посилення аналітичного супроводу податкової політики, зокрема регулярна оцінка фіскальної ефективності податкових стимулів і їх впливу на розвиток МСБ.

Окремої уваги потребує забезпечення балансу між фіскальними потребами держави та інтересами МСБ. Поступове згортання антикризових пільг і підвищення податкового навантаження з метою фінансування оборонних потреб є об'єктивно необхідним кроком, однак його реалізація повинна

супроводжуватися запровадженням компенсаторних механізмів, спрямованих на підтримку інвестиційної активності та збереження зайнятості в секторі МСБ.

Таким чином, результати аналітичного дослідження підтверджують, що чинна система податкового стимулювання МСБ в Україні потребує подальшого вдосконалення з урахуванням сучасних економічних викликів. Виявлені проблеми та резерви розвитку формують основу для розробки практичних пропозицій щодо підвищення ефективності механізмів податкового стимулювання МСБ. Саме ці питання будуть предметом дослідження у третьому розділі магістерської роботи, де на основі світового досвіду та виявлених недоліків вітчизняної податкової практики буде запропоновано напрями її удосконалення.

Висновки до розділу 2

У другому розділі магістерської роботи здійснено комплексний аналіз сучасного стану МСБ в Україні та практики застосування механізмів його податкового стимулювання у 2020–2024 роках. Узагальнення результатів дослідження дає підстави сформулювати такі основні висновки.

МСБ відіграє ключову роль у забезпеченні економічної стійкості, зайнятості населення та формуванні внутрішнього ринку України, особливо в умовах воєнного стану та макроекономічної нестабільності. Водночас розвиток сектору МСБ характеризується значними структурними диспропорціями, насамперед домінуванням мікропідприємств, частка яких стабільно перевищує 94% загальної кількості суб'єктів господарювання, та вкрай незначною питомою вагою середнього бізнесу.

Аналіз динаміки кількості суб'єктів МСБ і показників їх діяльності свідчить, що 2022 рік став переломним через різке скорочення кількості діючих підприємств і зайнятих працівників унаслідок повномасштабної воєнної агресії РФ проти України. Водночас у 2023–2024 роках спостерігається поступове відновлення підприємницької активності та зростання обсягів реалізованої

продукції, що підтверджує високу адаптивність малого і мікробізнесу до кризових умов.

Галузева структура МСБ характеризується концентрацією підприємницької активності у сфері торгівлі, послуг та інформаційно-комунікаційних технологій, які є менш капіталомісткими та більш гнучкими. Недостатній розвиток МСБ у промисловості, будівництві та аграрному секторі свідчить про обмежену здатність чинних податкових стимулів сприяти диверсифікації підприємницької діяльності та структурній модернізації економіки.

Податкові стимули мають суттєвий вплив на фінансові результати малого і середнього бізнесу. Запровадження пільгових ставок єдиного податку, звільнення від сплати ЄСВ та інших антикризових заходів у 2020–2024 роках сприяло зниженню податкового навантаження, збереженню ліквідності підприємств і підтримці підприємницької активності в умовах кризових потрясінь. Водночас у 2024 році посилення фіскального навантаження та згортання пільг підвищили податковий тиск на МСБ і створили ризики зниження стимулів до легальної діяльності.

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності є найбільш ефективним та масовим інструментом податкового стимулювання МСБ в Україні. Вона забезпечує адміністративну простоту, сприяє легалізації бізнесу та формує стабільні податкові надходження до бюджету навіть у кризові періоди. Разом із тим спрощена система створює стимули до подрібнення бізнесу та стримує його масштабування, що негативно впливає на формування повноцінного сектору середнього підприємництва.

Оцінка ефективності податкових пільг і спеціальних режимів показала, що більшість із них мали короткостроковий антикризовий ефект, але супроводжувалися значними фіскальними втратами та погіршенням бюджетної стійкості. Масове і тривале застосування податкових пільг у 2022–2023 роках зумовило зростання залежності державного бюджету від зовнішньої фінансової

допомоги та актуалізувало потребу у більш зваженому підході до податкового стимулювання.

Порівняльна оцінка податкових механізмів стимулювання МСБ засвідчила, що найбільш збалансованим інструментом з точки зору поєднання інтересів бізнесу та держави є спрощена система оподаткування, тоді як тимчасові антикризові пільги доцільно застосовувати лише у виняткових умовах та з чітко визначеними строками дії.

Отже, результати аналізу практики податкового стимулювання МСБ в Україні свідчать про наявність як ефективних інструментів підтримки підприємницької активності, так і суттєвих проблем, пов'язаних із фіскальними ризиками, структурними диспропорціями та обмеженими можливостями масштабування бізнесу.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ МСБ

3.1 Світовий досвід податкової підтримки малого та середнього бізнесу

Країни Європейського Союзу приділяють значну увагу податковій підтримці МСБ, розглядаючи його як ключовий чинник економічного зростання, зайнятості населення та інноваційного розвитку. Податкові стимули для МСБ у країнах ЄС мають системний характер і спрямовані на зниження податкового навантаження, спрощення адміністрування податків, стимулювання інвестицій та забезпечення рівних конкурентних умов для підприємств різного розміру. Водночас податкова політика ЄС ґрунтується на принципі диференціації стимулів залежно від масштабів бізнесу, що дозволяє підвищити адресність підтримки та її економічну ефективність (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Порівняльна характеристика податкових стимулів малого та середнього бізнесу в країнах ЄС

Країна	Вид податкового стимулу	Мета застосування	Очікуваний / фактичний ефект
Німеччина	Знижені ставки податку на прибуток для МСБ, інвестиційні відрахування	Стимулювання реінвестицій та модернізації	Зростання інвестиційної активності МСБ
Франція	Податкові кредити для інновацій та стартапів	Підтримка інноваційного підприємництва	Збільшення кількості інноваційних МСБ
Італія	Податкові пільги на інвестиції та амортизацію	Оновлення основних фондів	Підвищення продуктивності МСБ
Польща	Спрощені режими оподаткування для малого бізнесу	Зменшення адміністративних витрат	Зростання легалізації підприємництва
Іспанія	Диференціація ставок податку за розміром бізнесу	Підтримка малих підприємств	Покращення фінансової стійкості МСБ
Нідерланди	Податкові відрахування для самозайнятих	Стимулювання самозайнятості	Розширення сектору малого бізнесу

Джерело: побудовано автором на основі [19; 29].

Одним із ключових інструментів податкової підтримки МСБ в країнах ЄС є знижені ставки податку на прибуток для підприємств з невеликим обсягом доходів. У багатьох державах-членах ЄС застосовується прогресивна шкала оподаткування, відповідно до якої МСБ сплачують податок на прибуток за нижчими ставками порівняно з великими корпораціями. Такий підхід дозволяє

підприємствам акумулювати фінансові ресурси для розвитку та зменшує ризик банкрутства на ранніх етапах діяльності.

Важливу роль у системі стимулювання відіграють податкові кредити та інвестиційні відрахування, спрямовані на підтримку інноваційної активності та оновлення виробничої бази. Зокрема, у Франції та Німеччині широко застосовуються податкові кредити на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, що дозволяє МСБ зменшувати податкові зобов'язання залежно від обсягу інвестицій у інновації. Це сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств та їх інтеграції у глобальні ланцюги створення вартості [19; 29].

Не менш важливим елементом податкової політики ЄС є спрощені режими оподаткування, які передбачають мінімізацію облікових процедур та звітності для малого бізнесу. Такі режими дозволяють підприємствам зосереджувати ресурси на розвитку основної діяльності, а не на виконанні складних адміністративних вимог. Польща та Італія демонструють ефективні приклади впровадження спрощених режимів, що сприяють детінізації економіки та розширенню податкової бази [29].

Окремої уваги заслуговує диференціація податкових стимулів за розміром бізнесу, яка є характерною рисою податкових систем країн ЄС. Такий підхід передбачає надання найбільш вагомих пільг мікро- та малим підприємствам, водночас поступово зменшуючи обсяг стимулів у міру зростання бізнесу. Це створює умови для сталого розвитку підприємств та стимулює їх до масштабування без різкого зростання податкового навантаження [29].

Отже, світовий досвід країн Європейського Союзу свідчить, що ефективна податкова підтримка МСБ ґрунтується на поєднанні знижених податкових ставок, інвестиційних стимулів, спрощених режимів оподаткування та диференціації податкового навантаження залежно від розміру бізнесу. Така система дозволяє забезпечити баланс між фіскальними інтересами держави та потребами розвитку МСБ, сприяє зростанню зайнятості та підвищенню

конкурентоспроможності економіки. Досвід країн ЄС може бути використаний як орієнтир для вдосконалення механізмів податкового стимулювання МСБ в Україні [30].

Податкова політика щодо МСБ в розвинених економіках, зокрема у США, Канаді та країнах з високим рівнем інноваційного розвитку, характеризується комплексним підходом, орієнтованим на стимулювання інвестицій, зайнятості та технологічного оновлення підприємств. На відміну від переважно фіскально орієнтованих моделей, у цих країнах податкові стимули розглядаються як інструмент довгострокового економічного розвитку, що забезпечує підвищення продуктивності та конкурентоспроможності МСБ [32; 33; 34].

Одним із найбільш поширених інструментів податкової підтримки МСБ у США та Канаді є податкові кредити, які дозволяють зменшувати податкові зобов'язання підприємств залежно від обсягів інвестицій у визначені пріоритетні напрями. Найбільш відомим прикладом є федеральний податковий кредит на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (R&D tax credit) у США, який активно використовується малими та середніми компаніями у сферах технологій, фармацевтики та «зеленої» енергетики [34].

У Канаді аналогічну роль відіграє програма Scientific Research and Experimental Development (SR&ED), що надає податкові кредити або відшкодування частини витрат на інноваційну діяльність. Ці механізми не лише знижують податкове навантаження, а й формують стимули до впровадження нових технологій та розвитку людського капіталу [34; 35].

Ще одним важливим інструментом податкового стимулювання у розвинених економіках є прискорена амортизація, яка дозволяє підприємствам швидше включати вартість основних засобів до складу витрат. У США та Канаді МСБ можуть застосовувати спеціальні режими амортизації для обладнання, машин та програмного забезпечення, що суттєво знижує податкове навантаження у перші роки експлуатації активів.

Застосування прискореної амортизації стимулює модернізацію виробничої бази, підвищує продуктивність праці та сприяє оновленню технологій. Для малого бізнесу цей інструмент є особливо важливим, оскільки дозволяє швидше повернути інвестовані кошти та зменшити фінансові ризики.

У багатьох розвинених країнах податкова політика передбачає спеціальні пільги для стартапів, які перебувають на початкових етапах розвитку та мають обмежені фінансові ресурси. Такі пільги можуть включати податкові канікули, відстрочку сплати податків або зниження ставок податку на прибуток протягом перших років діяльності.

У США та країнах ЄС податкові стимули для стартапів часто поєднуються з програмами державного фінансування та грантової підтримки, що створює сприятливе середовище для розвитку інноваційного підприємництва. Такий комплексний підхід дозволяє зменшити ризики підприємницької діяльності та сприяє залученню інвестицій у нові бізнес-проекти.

Особливе місце у податковій політиці розвинених економік займає стимулювання зайнятості у секторі МСБ. У США та Канаді широко застосовуються податкові пільги для роботодавців, які створюють нові робочі місця або працевлаштовують соціально вразливі категорії населення. Такі пільги можуть надаватися у формі податкових кредитів на фонд оплати праці або знижених ставок соціальних внесків [36; 37; 38].

Підтримка зайнятості через податкові механізми сприяє зменшенню безробіття, підвищенню рівня доходів населення та формуванню стійкої соціально-економічної бази для розвитку МСБ.

Аналіз досвіду США та інших розвинених економік свідчить, що не всі податкові механізми можуть бути безпосередньо адаптовані в Україні без урахування національних особливостей. Зокрема, широке застосування податкових кредитів та прискореної амортизації потребує розвиненої системи податкового адміністрування та ефективного контролю, що є викликом для української податкової системи в умовах воєнного стану.

Водночас окремі інструменти, зокрема податкові пільги для стартапів та підтримка зайнятості через зниження податкового навантаження на фонд оплати праці, можуть бути адаптовані в Україні з урахуванням фіскальних обмежень. Доцільним є поетапне впровадження адресних податкових стимулів, орієнтованих на інноваційні галузі та створення робочих місць, із чітко визначеними критеріями ефективності.

Отже, досвід США та інших розвинених економік демонструє високу ефективність податкових механізмів, спрямованих на стимулювання інвестицій, інновацій та зайнятості у секторі МСБ. Водночас можливість їх адаптації в Україні потребує зваженого підходу, що поєднує підтримку підприємницької активності з необхідністю збереження фіскальної стабільності. Отримані висновки створюють основу для формування пропозицій щодо удосконалення механізмів податкового стимулювання МСБ, які будуть розглянуті у подальших підрозділах роботи.

Аналіз світового досвіду податкової підтримки МСБ, зокрема практик країн Європейського Союзу, США, Канади та інших розвинених економік, дозволяє виявити спільні закономірності та ключові принципи формування ефективних систем податкового стимулювання. Незважаючи на відмінності у рівні економічного розвитку, структурі економіки та фіскальних можливостях держав, підходи до підтримки МСБ мають низку спільних рис, які забезпечують їх результативність і сталість у довгостроковій перспективі [32; 36; 38].

Узагальнення світового досвіду свідчить, що ефективні системи податкової підтримки МСБ базуються на поєднанні фіскальної доцільності та стимулюючої функції оподаткування. У більшості розвинених країн податкові стимули не мають хаотичного або надмірного характеру, а інтегровані у загальну економічну стратегію держави.

Спільною рисою є диференціація податкового навантаження залежно від розміру бізнесу, яка передбачає надання найбільш сприятливих умов мікро- та малим підприємствам з поступовим зменшенням обсягу пільг у міру зростання

підприємства. Такий підхід дозволяє уникнути різких податкових стрибків і стимулює масштабування бізнесу.

Ще однією характерною рисою є адресність податкових стимулів, коли пільги та кредити надаються не всім без винятку суб'єктам МСБ, а орієнтовані на пріоритетні напрями розвитку — інновації, створення робочих місць, експортну діяльність, «зелені» технології. Це підвищує економічну віддачу від застосування податкових стимулів і зменшує фіскальні ризики.

На основі аналізу міжнародного досвіду можна виокремити низку ключових принципів, дотримання яких забезпечує ефективність податкової підтримки МСБ [37; 39; 40].

Першим принципом є прогнозованість та стабільність податкової політики. У розвинених країнах зміни у системі податкових стимулів відбуваються поступово та супроводжуються перехідними періодами, що дозволяє бізнесу планувати свою діяльність у середньо- та довгостроковій перспективі.

Другим важливим принципом є простота адміністрування, що передбачає мінімізацію облікових процедур, використання цифрових інструментів та зниження витрат на податкову звітність. Саме цей принцип забезпечує високу добровільну податкову дисципліну та сприяє легалізації підприємницької діяльності.

Третім принципом виступає орієнтація на економічний результат, а не лише на зменшення податкового навантаження. У більшості країн податкові стимули прив'язані до досягнення конкретних показників — зростання зайнятості, інвестицій, інноваційної активності, що дозволяє оцінювати їх ефективність.

Узагальнення світової практики дає змогу виділити податкові інструменти, які демонструють найвищий економічний ефект. До них належать податкові кредити на інноваційну діяльність та дослідження і розробки, які стимулюють технологічне оновлення та підвищують конкурентоспроможність МСБ. Високу результативність також показують механізми прискореної

амортизації, що сприяють модернізації основних засобів і зростанню продуктивності праці.

Окреме місце займають податкові стимули для створення робочих місць, зокрема зниження податкового навантаження на фонд оплати праці або надання податкових пільг роботодавцям, які працевлаштовують вразливі групи населення. Такі інструменти забезпечують не лише економічний, а й соціальний ефект [13; 39].

Водночас світовий досвід свідчить, що масові та неконтрольовані податкові пільги мають обмежену ефективність і можуть призводити до значних фіскальних втрат без досягнення очікуваного результату. Тому найбільш ефективними є адресні, тимчасові та результато-орієнтовані податкові стимули.

Модель ефективної системи податкової підтримки МСБ, яка враховує позитивний міжнародний досвід та базові принципи податкової підтримки МСБ представлено на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Модель ефективної системи податкової підтримки малого та середнього бізнесу

Джерело: побудовано автором [38; 40].

Отже, узагальнення світового досвіду податкової підтримки МСБ показало, що ефективні системи стимулювання ґрунтуються на принципах стабільності, адресності та простоти адміністрування. Найбільший економічний ефект забезпечують інструменти, орієнтовані на інновації, інвестиції та зайнятість, за умови чіткого контролю їх результативності. Отримані висновки створюють методологічну основу для аналізу проблем і обмежень застосування податкових стимулів МСБ в Україні, що є предметом дослідження наступного підрозділу роботи.

3.2 Проблеми та обмеження застосування податкових стимулів малого і середнього бізнесу в Україні

Система податкового стимулювання МСБ в Україні формується в умовах постійних економічних трансформацій, фіскальних обмежень та високого рівня зовнішніх і внутрішніх ризиків. Попри наявність широкого спектра податкових інструментів підтримки МСБ [39], їх ефективність значною мірою стримується низкою інституційних та нормативних проблем, які негативно впливають на стабільність підприємницького середовища та інвестиційну привабливість сектору.

Однією з ключових проблем є нестабільність податкового законодавства, яка проявляється у частих та несистемних змінах норм Податкового кодексу України, що стосуються порядку оподаткування суб'єктів МСБ. За останні роки правила застосування спрощеної системи оподаткування, ставки єдиного податку, умови надання податкових пільг неодноразово переглядалися, часто без достатніх перехідних періодів. Така практика ускладнює довгострокове планування діяльності підприємств і підвищує рівень регуляторної невизначеності.

Суттєвим обмеженням є також часті зміни ставок і правил оподаткування, які знижують довіру бізнесу до державної податкової політики. Запровадження

та скасування пільгових ставок, зміна умов сплати єдиного податку, введення додаткових зборів, зокрема військового збору для фізичних осіб-підприємців, відбуваються в стислі терміни та часто мають тимчасовий характер. Для малого бізнесу, який не має достатніх фінансових резервів і аналітичних ресурсів, такі зміни створюють додаткові ризики та витрати на адаптацію до нових правил.

Наслідком нестабільності податкового регулювання є обмежена прогнозованість податкового середовища для бізнесу. Підприємці змушені приймати рішення в умовах невизначеності щодо майбутнього рівня податкового навантаження, що стримує інвестиційну активність та перешкоджає масштабуванню бізнесу. Це особливо актуально для середніх підприємств, які потребують довгострокових інвестицій у виробничі потужності, технології та людський капітал.

Інституційні проблеми податкового стимулювання МСБ посилюються також недостатньою узгодженістю податкової політики з іншими напрямками державного регулювання, зокрема бюджетною, соціальною та інвестиційною політикою. Масове застосування податкових пільг у кризові періоди без належної оцінки їх фіскального ефекту призвело до зниження бюджетної стійкості та посилило фіскальний тиск на бізнес у подальшому. Відсутність чіткої середньострокової стратегії податкового стимулювання МСБ ускладнює формування передбачуваного податкового середовища [21; 27; 30].

Порівняння з практикою розвинених країн показує, що в Україні недостатньо реалізований принцип стабільності та прогнозованості податкових правил, який є одним із ключових елементів ефективної системи податкової підтримки МСБ. У країнах ЄС та Північної Америки зміни у податковому законодавстві зазвичай супроводжуються детальним обговоренням із бізнес-спільнотою, публікацією середньострокових податкових планів та наданням перехідних періодів. В українських реаліях податкові рішення часто приймаються в умовах обмеженого часу та високого фіскального тиску, що знижує якість регуляторних рішень [31; 33; 34].

Таким чином, інституційні та нормативні проблеми є суттєвим фактором, який обмежує ефективність податкових стимулів для МСБ в Україні. Нестабільність законодавства, часті зміни ставок і правил оподаткування та низька прогнозованість податкового середовища знижують стимулюючу роль податкової політики та посилюють ризики для підприємницької діяльності. Усунення зазначених проблем є необхідною умовою для формування більш ефективної та збалансованої системи податкового стимулювання МСБ, що буде розглянуто у наступних підрозділах цього розділу.

Формування та реалізація механізмів податкового стимулювання МСБ в Україні відбувається в умовах суттєвих фіскальних обмежень, які істотно впливають на можливості держави щодо надання податкових пільг. У період 2020–2024 років ці обмеження значно посилилися внаслідок пандемії COVID-19, повномасштабної війни та зростання бюджетних видатків на оборону і соціальну підтримку населення.

Однією з ключових проблем є значні втрати бюджету від застосування податкових пільг для МСБ. Масове впровадження антикризових податкових стимулів, зокрема пільгових ставок єдиного податку, звільнення від сплати окремих податків та зборів, а також відтермінування податкових зобов'язань, призвело до скорочення податкових надходжень. Хоча такі заходи мали позитивний вплив на збереження підприємницької активності, вони одночасно зменшили фіскальні можливості держави та місцевих бюджетів. Особливо чутливими до втрат стали місцеві бюджети, для яких єдиний податок є одним із основних джерел доходів [13; 18].

Вагомим фіскальним обмеженням є дефіцит Пенсійного фонду України, який посилюється внаслідок звільнення фізичних осіб-підприємців від сплати єдиного соціального внеску «за себе» у період воєнного стану. З одного боку, ця пільга суттєво зменшила фінансове навантаження на МСБ та сприяла збереженню самозайнятості. З іншого боку, вона призвела до зниження надходжень до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, що зумовило необхідність компенсації дефіциту Пенсійного

фонду за рахунок коштів державного бюджету. Така практика підвищує навантаження на бюджет і обмежує можливості фінансування інших напрямів економічного розвитку.

Суттєвим обмеженням ефективності податкового стимулювання МСБ є також залежність державного бюджету України від зовнішньої фінансової допомоги. У 2022–2024 роках значна частина бюджетних видатків фінансувалася за рахунок міжнародних кредитів і грантів, що дозволило компенсувати втрати доходів від податкових пільг та забезпечити виконання соціальних і оборонних зобов'язань держави. Водночас така залежність знижує фіскальну автономію країни та обмежує можливість проведення довгострокової стимулюючої податкової політики, оскільки умови міжнародної фінансової підтримки часто передбачають скорочення пільг і посилення податкової дисципліни.

У результаті фіскальні та бюджетні обмеження зумовлюють необхідність поступового згортання масових податкових пільг та переходу до більш адресних і контрольованих механізмів стимулювання МСБ. Відсутність такого переходу може призвести до поглиблення бюджетних дисбалансів і посилення податкового тиску на бізнес у середньостроковій перспективі.

Таблиця 3.2

Основні проблеми податкового стимулювання малого і середнього бізнесу в Україні та їх наслідки

Проблема	Причини виникнення	Основні наслідки
Втрати бюджету від податкових пільг	Масове застосування антикризових стимулів, зниження ставок	Скорочення доходів держбюджету та місцевих бюджетів
Дефіцит Пенсійного фонду	Звільнення ФОП від сплати ЄСВ, зменшення бази нарахування	Необхідність бюджетних дотацій, зростання соціальних видатків
Залежність від зовнішньої допомоги	Недостатність внутрішніх податкових ресурсів	Обмеження фіскальної автономії, вимоги щодо скорочення пільг
Обмежені можливості довгострокового стимулювання	Високі оборонні та соціальні витрати	Зниження ефективності податкової підтримки МСБ

Джерело: узагальнено автором [13; 19].

Отже, фіскальні та бюджетні обмеження є одним із ключових чинників, що стримують ефективність податкового стимулювання МСБ в Україні. Значні втрати бюджету від податкових пільг, дефіцит Пенсійного фонду та залежність від зовнішньої фінансової допомоги зумовлюють необхідність перегляду підходів до податкової підтримки МСБ. Це актуалізує потребу у формуванні більш збалансованої та адресної податкової політики, орієнтованої на досягнення конкретних економічних результатів без загрози фінансовій стабільності держави.

Розвиток МСБ в Україні характеризується низкою структурних дисбалансів, які суттєво обмежують ефективність податкових стимулів та стримують сталий економічний розвиток. Аналіз структури МСБ свідчить про домінування мікропідприємств, низькі темпи масштабування бізнесу та поширення практик подрібнення і тінізації господарської діяльності. Ці проблеми мають системний характер і значною мірою зумовлені особливостями податкового регулювання.

Однією з ключових структурних проблем є домінування мікропідприємств у загальній кількості суб'єктів МСБ. Мікробізнес становить переважну частку підприємницького сектору, що свідчить про низький рівень концентрації капіталу та обмежені можливості для зростання. З одного боку, це забезпечує високу самозайнятість населення та гнучкість економіки, а з іншого — обмежує потенціал створення доданої вартості, інновацій та стабільних робочих місць.

Тісно пов'язаною проблемою є слабе масштабування бізнесу, яке проявляється у незначній кількості підприємств, що переходять з категорії мікро- до малих і середніх. Основними стримуючими факторами є зростання податкового та адміністративного навантаження при перевищенні встановлених лімітів доходу, необхідність переходу на загальну систему оподаткування та підвищення витрат на облік і звітність. У результаті підприємці часто свідомо

обмежують обсяги діяльності, що негативно впливає на структурний розвиток економіки.

Важливою проблемою є також подрібнення бізнесу, коли фактично єдиний бізнес-процес формально розподіляється між кількома суб'єктами господарювання з метою збереження права на застосування спрощеної системи оподаткування. Така практика знижує ефективність податкових стимулів, спотворює конкурентне середовище та призводить до втрат бюджету. Подрібнення бізнесу є наслідком не лише високого податкового навантаження при масштабуванні, а й недостатньо чітких механізмів контролю та ідентифікації пов'язаних осіб.

Окремої уваги заслуговує тінізація підприємницької діяльності, яка залишається суттєвим викликом для розвитку МСБ в Україні. Нестабільність податкового законодавства, складність адміністрування та високі фіскальні ризики стимулюють частину підприємців до приховування доходів або ведення діяльності поза межами правового поля. Тінізація знижує податкові надходження, обмежує доступ бізнесу до фінансових ресурсів і погіршує якість статистичних даних, необхідних для формування ефективної державної політики.

Узагальнюючи зазначене, можна стверджувати, що структурні проблеми розвитку МСБ мають комплексний характер і не можуть бути вирішені виключно за рахунок зниження податкового навантаження. Домінування мікропідприємств, слабе масштабування, подрібнення бізнесу та тінізація свідчать про необхідність перегляду підходів до податкового стимулювання МСБ, з акцентом на створення умов для зростання підприємств і підвищення їх економічної ефективності.

Таким чином, виявлені структурні проблеми формують об'єктивну потребу у нових, більш адресних та результатюорієнтованих механізмах податкового стимулювання, які б одночасно підтримували малий бізнес на початкових етапах і стимулювали його перехід до категорії середніх

підприємств. Саме розробці таких підходів присвячений наступний підрозділ магістерської роботи.

3.3 Пропозиції щодо підвищення ефективності податкового стимулювання малого та середнього бізнесу в Україні

Сучасні виклики економічного розвитку України, зокрема воєнний стан, фіскальні обмеження та структурні дисбаланси сектору МСБ, зумовлюють необхідність перегляду підходів до податкового стимулювання МСБ.

Проведений у попередніх підрозділах аналіз показав, що діюча система податкових стимулів має як позитивні результати, так і суттєві недоліки, які обмежують її довгострокову ефективність. У зв'язку з цим актуальним є формування комплексу практично орієнтованих пропозицій, спрямованих на підвищення результативності податкової політики щодо МСБ.

Одним із ключових напрямів удосконалення податкової політики щодо МСБ є підвищення адресності податкових пільг. Масове застосування пільг без чітких критеріїв ефективності призводить до значних фіскальних втрат і не завжди забезпечує очікуваний економічний результат. Доцільним є перехід до адресних податкових стимулів, орієнтованих на пріоритетні напрями розвитку економіки, зокрема інноваційну діяльність, створення робочих місць, експортно орієнтовані галузі та регіони, що зазнали значних втрат унаслідок воєнних дій.

Другим важливим напрямом є обмеження подрібнення бізнесу, яке спотворює конкурентне середовище та знижує фіскальну ефективність спрощеної системи оподаткування. З метою мінімізації цього явища доцільно посилити критерії ідентифікації пов'язаних осіб, удосконалити механізми податкового контролю та запровадити стимулюючі інструменти для добровільного переходу підприємств на загальну систему оподаткування у разі зростання масштабів діяльності.

Третім напрямом удосконалення є стимулювання переходу від мікро- до МСБ. Для цього доцільно запровадити механізми «плавного переходу», які

передбачають поетапне зростання податкового навантаження при перевищенні лімітів доходу, а також тимчасові податкові стимули для підприємств, що інвестують у розширення виробництва та створення нових робочих місць. Такий підхід дозволить зменшити мотивацію до штучного обмеження масштабів діяльності.

Четвертим ключовим напрямом є забезпечення стабільності та прогнозованості податкових правил. Формування середньострокової стратегії податкового стимулювання МСБ з чітко визначеними правилами та строками їх дії сприятиме підвищенню довіри бізнесу до державної податкової політики та створить умови для довгострокового планування інвестицій [13; 18].

З метою оцінки потенційної результативності запропонованих напрямів удосконалення податкової політики доцільно здійснити якісне та спрощене кількісне моделювання їх впливу на ключові соціально-економічні показники розвитку МСБ. Очікується, що реалізація адресних податкових пільг та стимулів для масштабування бізнесу матиме позитивний вплив на зайнятість, оскільки створить додаткові стимули для розширення діяльності підприємств і легалізації трудових відносин. У середньостроковій перспективі це сприятиме зростанню кількості робочих місць у секторі МСБ.

З точки зору податкових надходжень, у короткостроковому періоді можливе незначне зниження доходів бюджету внаслідок запровадження стимулів. Проте в середньо- та довгостроковій перспективі очікується зростання податкової бази за рахунок детінізації бізнесу, зменшення практик подрібнення та переходу підприємств до вищих категорій розвитку.

У контексті розвитку МСБ запропоновані заходи сприятимуть підвищенню фінансової стійкості підприємств, зростанню інвестиційної активності та формуванню більш збалансованої структури бізнесу з більшим представництвом малих і середніх підприємств (табл. 3.3).

Практична реалізація запропонованих заходів потребує врахування витрат на їх впровадження, можливих ризиків та очікуваного економічного ефекту. Основними витратами є адміністративні витрати на удосконалення

податкового адміністрування, цифровізацію процесів контролю та підготовку нормативно-правової бази.

Таблиця 3.3

Очікуваний ефект від впровадження запропонованих заходів
податкового стимулювання МСБ

Напрямок впливу	Короткостроковий ефект	Середньостроковий ефект	Довгостроковий ефект
Зайнятість	Стабілізація	Зростання кількості робочих місць	Підвищення рівня зайнятості
Податкові надходження	Незначне зниження	Зростання податкової бази	Стабільне зростання доходів бюджету
Розвиток МСБ	Підвищення адаптивності	Масштабування бізнесу	Формування стійкого сектору МСБ
Рівень тінізації	Часткове скорочення	Зменшення тіньових практик	Підвищення прозорості економіки

Джерело: узагальнено автором [13; 18; 19; 30].

Водночас позитивний ефект від реалізації запропонованих заходів полягає у зростанні податкової дисципліни, підвищенні довіри бізнесу до державної політики та формуванні умов для сталого розвитку МСБ. Очікується також зменшення залежності бюджету від зовнішньої фінансової допомоги у довгостроковій перспективі.

Серед ризиків реалізації можна виокремити обмежені фіскальні можливості держави, опір окремих груп бізнесу змінам у податковому регулюванні та інституційну слабкість органів податкового контролю. Мінімізація цих ризиків можлива за умови поетапного впровадження реформ, прозорого діалогу з бізнес-спільнотою та регулярного моніторингу результативності податкових стимулів.

На рисунку 3.2 представлений алгоритм впровадження удосконаленого механізму податкового стимулювання МСБ.

Загалом запропоновані напрями удосконалення податкового стимулювання МСБ спрямовані на формування більш адресної, стабільної та

результатоорієнтованої податкової політики. Їх реалізація дозволить забезпечити баланс між фіскальними інтересами держави та потребами розвитку МСБ, сприятиме зростанню зайнятості, податкових надходжень і зменшенню тінізації економіки. Отримані результати створюють практичну основу для формування загальних висновків магістерської роботи.

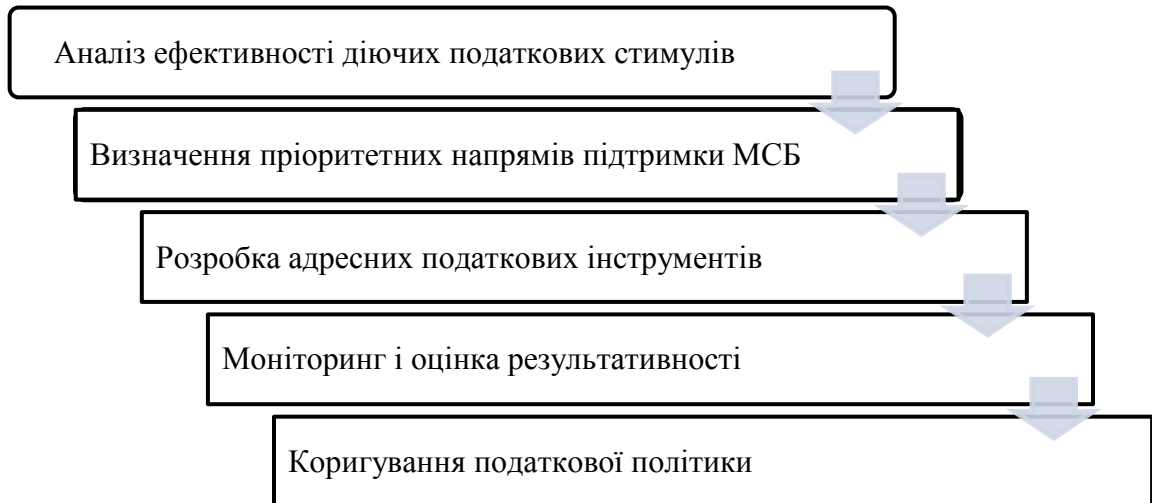

Рис. 3.2. Алгоритм впровадження удосконаленого механізму податкового стимулювання малого та середнього бізнесу

Джерело: узагальнено автором [13; 18; 19; 30].

Отже, здійснені дослідження у цьому розділі роботи напрямів вдосконалення механізму податкового стимулювання МСБ в Україні з урахуванням світового досвіду, наявних проблем національної податкової системи та сучасних економічних викликів дозволив обґрунтувати висновки про необхідність переходу від переважно фіскально-орієнтованої моделі оподаткування до більш збалансованої системи податкової підтримки МСБ.

Узагальнений світовий досвід країн Європейського Союзу, США, Канади та інших розвинених економік показав, що ефективні системи податкового стимулювання МСБ ґрунтуються на принципах стабільності, адресності, простоти адміністрування та орієнтації на досягнення конкретних економічних результатів. Найбільш результативними інструментами виявилися податкові кредити на інноваційну діяльність, механізми прискореної амортизації, стимули

для створення робочих місць та диференціація податкового навантаження залежно від розміру бізнесу.

Аналіз проблем і обмежень застосування податкових стимулів в Україні виявив наявність інституційних, фіскальних та структурних дисбалансів, які знижують ефективність державної податкової політики щодо МСБ. Нестабільність податкового законодавства, значні бюджетні втрати від масових пільг, дефіцит соціальних фондів, домінування мікропідприємств та поширення практик подрібнення і тінізації бізнесу обумовлюють необхідність системного перегляду підходів до податкового стимулювання.

На основі проведеного дослідження запропоновано комплекс напрямів удосконалення податкової політики щодо МСБ, спрямованих на підвищення адресності податкових пільг, обмеження подрібнення бізнесу, стимулювання масштабування підприємств та забезпечення стабільності податкових правил. Моделювання очікуваного ефекту від реалізації запропонованих заходів засвідчило їх потенційну здатність позитивно впливати на рівень зайнятості, податкові надходження та структурний розвиток сектору МСБ у середньо- та довгостроковій перспективі.

Отже, реалізація запропонованих напрямів удосконалення механізму податкового стимулювання МСБ створює передумови для формування більш ефективної, стабільної та результативної податкової системи, що сприятиме сталому економічному розвитку України та зменшенню залежності бюджету від зовнішніх джерел фінансування.

Висновки до розділу 3

Узагальнення світового досвіду країн Європейського Союзу, США та Канади показало, що ефективні системи податкової підтримки МСБ базуються на принципах стабільності податкової політики, адресності стимулів, простоти адміністрування та орієнтації на досягнення вимірюваних економічних результатів. Найбільш результативними інструментами є податкові кредити на

інноваційну діяльність, прискорена амортизація, стимули для створення робочих місць і диференціація податкового навантаження залежно від розміру бізнесу.

Аналіз проблем застосування податкових стимулів в Україні виявив значні інституційні та нормативні обмеження, зокрема нестабільність податкового законодавства, часті зміни ставок і правил оподаткування та низьку прогнозованість податкового середовища. Зазначені чинники негативно впливають на інвестиційну активність МСБ і стримують його довгостроковий розвиток.

Встановлено, що фіскальні та бюджетні обмеження суттєво знижують можливості держави щодо масштабного застосування податкових пільг. Значні втрати бюджету від антикризових стимулів, дефіцит Пенсійного фонду та залежність від зовнішньої фінансової допомоги обумовлюють необхідність переходу від масових пільг до більш адресних і контрольованих механізмів податкового стимулювання.

Доведено наявність структурних дисбалансів розвитку МСБ в Україні, зокрема домінування мікропідприємств, слабе масштабування бізнесу, поширення практик подрібнення та тінізації господарської діяльності. Ці проблеми значною мірою пов'язані з особливостями податкового регулювання та потребують комплексного вирішення.

На основі проведеного дослідження запропоновано напрями підвищення ефективності податкового стимулювання МСБ, які передбачають підвищення адресності податкових пільг, обмеження подрібнення бізнесу, запровадження механізмів «плавного переходу» між податковими режимами, а також забезпечення стабільності й прогнозованості податкових правил.

Оцінка очікуваного ефекту від реалізації запропонованих заходів свідчить, що у середньо- та довгостроковій перспективі вони сприятимуть зростанню зайнятості, розширенню податкової бази, зменшенню рівня тінізації економіки та формуванню більш збалансованої структури сектору МСБ.

Отже, реалізація запропонованих напрямів удосконалення механізму податкового стимулювання МСБ дозволить сформувати більш ефективну, стабільну та результативну податкову політику, що забезпечить баланс між фіскальними інтересами держави та потребами розвитку підприємництва і створить передумови для сталого економічного розвитку України.

ВИСНОВКИ

Магістерська робота присвячена дослідженню податкового стимулювання малого та середнього бізнесу (МСБ) в Україні, його теоретико-методологічним засадам, практичній реалізації та ефективності. Проведений аналіз дозволяє зробити комплексні висновки щодо ролі МСБ у національній економіці та значення податкових механізмів підтримки цього сектору.

МСБ є системоутворювальним елементом національної економіки, що забезпечує економічну гнучкість, конкурентоспроможність та соціальну стабільність. Сектор МСБ виконує ключові функції: виробничу (виробництво товарів і послуг, створення робочих місць, формування ВВП), соціальну (зниження безробіття, інтеграція населення), інноваційну (впровадження нових технологій і бізнес-моделей), фіскальну (наповнення бюджету) та конкурентну (підвищення ефективності ринку). Попри значний потенціал, розвиток МСБ обмежується високим рівнем ризику, нестабільністю економічного середовища та недостатнім доступом до фінансових ресурсів.

Податкове стимулювання МСБ визначається як система заходів держави, спрямованих на зниження податкового навантаження, спрощення адміністрування податків та активізацію підприємницької діяльності. Основними інструментами є податкові пільги, спеціальні режими оподаткування (зокрема спрощена система оподаткування, обліку і звітності), податкові канікули, прискорена амортизація, інвестиційні податкові знижки та механізми компенсації податкового навантаження. Спрощена система оподаткування в Україні відіграє ключову роль, оскільки сприяє легалізації

бізнесу, зменшенню тінізації економіки та підтримці розвитку малих підприємств.

Аналіз методичних підходів до оцінки ефективності податкових стимулів (фіскальний, економічний, мікроекономічний, соціально-економічний) дозволяє всебічно оцінювати як вплив на державний бюджет, так і реальні результати для розвитку МСБ, зайнятості населення та інноваційної активності. Комплексний підхід забезпечує можливість врахування коротко- та довгострокових ефектів податкової політики.

Аналіз практичних аспектів у 2020–2024 роках свідчить, що податкові стимули (пільги, спрощена система, тимчасові антикризові заходи) позитивно впливали на фінансову стійкість підприємств та підтримку підприємницької активності в умовах економічної нестабільності та воєнного конфлікту. Водночас надмірне або тривале застосування пільг створює фіскальні ризики, стимулює подрібнення бізнесу та обмежує розвиток середнього підприємництва.

Виявлено структурні диспропорції у розвитку МСБ, недостатню диверсифікацію економічної діяльності та ризики підвищення податкового навантаження на підприємців. Удосконалення механізмів стимулювання повинно забезпечити баланс інтересів держави та бізнесу, стабільність податкової системи, сприяння інноваціям і масштабуванню підприємницької діяльності.

Отже, результати дослідження підтверджують, що ефективне податкове стимулювання є необхідним елементом державної політики підтримки МСБ. Воно забезпечує не лише економічну стабільність та зростання сектору МСБ, але й соціальну стабільність, розвиток інновацій та конкурентного середовища. Науково обґрунтоване використання податкових інструментів та методик оцінки їх ефективності створює підґрунтя для формування стратегічно виваженої політики розвитку МСБ в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів. К.: Наука, 2001. 512 с.
2. Рікардо Д. Начала політичної економії та оподаткування. К.: Наука, 2002. 480 с.
3. Laffer A. The Laffer curve: Past, Present, and Future. URL: <https://iife.edu.vn/wp-content/uploads/2020/04/Laffer-Couver-Last-Present-and-Future-bg1765.pdf>
4. Брехов С. Спрощена система оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва: сучасний стан та особливості. *Економіка та держава*. 2018. №9. С. 33–38.
5. Панасюк О. Проблеми та перспективи застосування спрощеної системи оподаткування в Україні. *Вісник Дніпровського університету*. 2019. №4. С. 112–118.
6. Борзенкова О. Система місцевих податків і зборів: проблеми та напрями реформування. К.: КНЕУ, 2016. 240 с.
7. Носань Н. Податкове навантаження: методики оцінки та оптимізації. *Економіка України*. 2020. №2. С. 21–29.
8. Богатирьова Є. Податкове навантаження як індикатор результативності податкових реформ в Україні. *Вісник ОНУ*. 2017. №3. С. 56–62.

9. Саєнко О. Податкове навантаження як оцінка ефективності системи оподаткування в Україні. *Агросвіт*. 2019. №11. С. 35–40.
10. Соколовська А. Податкова система держави: теорія і практика становлення: Монографія. К.: Наука, 2010. 368 с.
11. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб: Закон України від 09. 01.2025р. № 4196-IX (зі змінами та доповненнями).
12. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 №4618-VI (зі змінами та доповненнями від 28.08.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення: 07.01.2026).
13. Проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні як основного джерела робочих місць. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/problemy-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-v-ukrayini-yak> (дата звернення: 07.01.2026).
14. Зеленська У.В., Ключко О.О., Зеленський М.П. Державна фінансова підтримка МСБ в період воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 45. URL: 10.32782/2524-0072/2022-45-77. (дата звернення: 10.01.2026).
15. Орлов В. Спрощена система оподаткування суб'єктів малого підприємництва: проблеми та перспективи. *Фінанси України*. 2015. №7. С. 45–52
16. Лойко В.В., Александров Б.В. Підтримка та розвиток малого та середнього бізнесу в Україні в умовах війни. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2023. № 1(11). С. 228-235.
17. Дюк А.А., Чаланов В.В. Малий та середній бізнес в Україні: стан, тенденції, та виклики під час дії воєнного стану. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/6038/5977/> (дата звернення: 09.01.2026)

18. Ліга малого та середнього бізнесу України. Резолюція об'єднаного українського малого та середнього бізнесу. URL: <http://limu.org.ua> (дата звернення: 11.01.2026).

19. Науменко Н.С, Грабко О.І. Мале та середнє підприємництво в Україні та ЄС: аналіз і порівняльна характеристика. URL: <http://vestnik-ecnom.mgu.od.ua/journal/2021/51-2021/5.pdf>

20. Податковий кодекс України від 01.01.2026 № 2755-VI (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17#Text> (дата звернення: 07.01.2026).

21. Бюджет 2026, що треба знати ФОП на ЄП? URL: <https://taxer.ua/uk/kb/biudzhnet-2026-shcho-treba-znaty-fop-na-yp> (дата звернення: 10.01.2026)

22. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 01.01.2026 № 2464-VI (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2464-17#Text> (дата звернення: 07.01.2026).

23. Державна податкова служба України. Надходження податків і зборів до бюджетів. URL: <https://tax.gov.ua> (дата звернення: 08.01.2026).

24. Офіційні дані щодо малого та середнього бізнесу. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/12/Dsvsmm_22.pdf (дата звернення: 07.01.2026).

25. Лисеюк: С. Підтримка малого та середнього бізнесу є важливою складовою розвитку економіки (дата звернення: 12.01.2026). URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentrv/novini/900249.html>

26. Архів показників фінансової діяльності підприємств. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/fin/fin_new/arh_chp_ved_24u.htm (дата звернення: 07.01.2026).

27. Петров С. С. Малий і середній бізнес в умовах трансформації економіки : аналітичний огляд. *Економіка України*. 2022. № 5. С. 45–58.

28. Омеляненко Т.В. Короткова К.О. Розвиток малого підприємництва та малого бізнесу в Україні: чинники впливу та актуальні тенденції. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2020/11.pdf
29. Small and medium-sized enterprises (SMEs) definition. *European Commission*. URL: Available at: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/small-and-medium-sized-enterprises.html> (accessed: 07.01.2026).
30. План порятунку малого та середнього бізнесу: як це бачать в Україні. URL: <https://7eminar.ua/news/9305-plan-poryatunku-malogo-ta-serednyogo-biznesu-yak-ce-bacat-u> (дата звернення: 10.01.2026).
31. Tax incentives for SMEs: international practices. *Andersen*. URL: <https://eg.andersen.com/tax-incentives-for-smes/> (дата звернення: 0.01.2026).
32. How tax incentives can power more equitable and inclusive growth. *Brookings Institution*. URL: <https://www.brookings.edu> (accessed: 10.01.2026).
33. Taxation for SMEs: challenges and opportunities. CIAT. URL: <https://www.ciat.org/ciatblog-taxation-for-smes/?lang=en> (дата звернення: 12.01.2026).
34. Design and assessment of tax incentives. CIAT, UN. URL: https://www.ciat.org/Biblioteca/Estudios/2018_design_assessment_tax_incentives_UN_CIAT.pdf (дата звернення: 12.01.2026).
35. How countries are inviting business and driving growth. *Ernst & Young*. URL: Available at: <https://www.ey.com> (accessed: 16.01.2026).
36. Tax incentives for medium enterprises. KSSE. URL: <https://www.invest-ksse.com/tax-incentives-for-medium-enterprises-2284> (дата звернення: 14.01.2026).
37. Policy recommendations for SME recovery and long-term resilience OECD OECР URL: <https://www.businessatoecd.org/hubfs/website/documents/pdf/SMEs/Policy%20recommendations%20for%20SME%20recovery%20and%20long%20term%20resilience.pdf> (дата звернення: 08.01.2026)
38. Taxation of SMEs in OECD and G20 countries. URL: <https://www.oecd.org> (accessed: 09.01.2026).

39. Economic development incentives evaluation toolkit. *Pew Research Center*. URL: <https://www.pew.org/en/research-and-analysis/data-visualizations/2024/economic-development-incentives-evaluation-toolkit> (дата звернення: 11.01.2026).

40. Tax incentives and SME development. *South African Journal of Economic and Management Sciences*. URL: <https://sajems.org/index.php/sajems/article/view/6064/3534> (дата звернення: 15.01.2026).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1.1

Характеристика груп платників єдиного податку за спрощеною системою, обліку і звітності згідно Податкового кодексу України

Платники ЄП	Характеристика
1 група	- фізичні особи - підприємці, які не використовують працю найманих осіб, здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню і обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує <i>167 розмірів мінімальної заробітної плати</i> , встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року;
2 група	- фізичні особи - підприємці, які здійснюють господарську діяльність з надання послуг, у т. ч. побутових, платникам єдиного податку та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства, за умови, що протягом календарного року відповідають сукупності таких критеріїв: - не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 10 осіб; - обсяг доходу не перевищує <i>834 розміри мінімальної заробітної плати</i> , встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року;
3 група	- фізичні особи - підприємці, які не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, не обмежена та юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, у яких протягом календарного року обсяг доходу не перевищує <i>1167 розмірів мінімальної заробітної плати</i> , встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року;
4 група	- сільськогосподарські товаровиробники: а) <i>юридичні особи</i> незалежно від організаційно-правової форми, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків;

	<p>б) <i>фізичні особи - підприємці</i>, які провадять діяльність виключно в межах фермерського господарства, зареєстрованого відповідно до Закону України "Про фермерське господарство", за умови виконання сукупності таких вимог:</p> <ul style="list-style-type: none"> - здійснюють виключно вирощування, відгодовування сільськогосподарської продукції, збирання, вилов, переробку такої власновирощеної або відгодованої продукції та її продаж; - провадять господарську діяльність (крім постачання) за місцем податкової адреси; - не використовують працю найманих осіб; - членами фермерського господарства такої фізичної особи є лише члени її сім'ї у визначенні частини другої статті 3 Сімейного кодексу України; - площа сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду у власності та/або користуванні членів фермерського господарства становить не менше двох гектарів, але не більше 20 гектарів.
--	--

Джерело: побудовано автором на основі [20]

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1.2

Характеристика окремих елементів єдиного податку за спрощеною системою, обліку і звітності згідно Податкового кодексу України

Група платників	Ставки податку:		Податковий (звітний) період	Терміни сплати податку
	Основні	додаткові		
1	до 10% розміру прожиткового мінімуму на місяць (3328 x 10% / 100 = 332,80 грн) Ст. 293.2. ПКУ	15 % Ст. 293.4. ПКУ	календарний рік (ст. 294.1)	авансовим внеском не пізніше 20 числа (включно) поточного місяця
2	до 20% розміру МЗП на місяць (8647 x 20% / 100 = 1729.40 грн) Ст. 293.2. ПКУ			
3	3 % від доходу у разі сплати ПДВ Ст. 293.3. ПКУ	у подвійному розмірі ставок 6%, 10% Ст. 293.5. ПКУ	календарний квартал (ст. 294.1)	протягом 10 календар. Днів після граничного строку подання квартальної декларації
	5 % від доходу у разі включення ПДВ до складу єдиного податку Ст. 293.3. ПКУ			
4	- для ріллі, сіножатей і пасовищ - 0,95; - для ріллі, сіножатей і пасовищ, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях, - 0,57; - для багаторічних насаджень (крім багаторічних насаджень, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях) -0,57;		календарний рік (ст. 294.1). Податкова звітність повинна надаватися платниками 4	щоквартально протягом 30 к. днів, що настають за останнім календ. днем податкового (звітного)

<p>- для багаторічних насаджень, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях, - 0,19; - для земель водного фонду - 2,43; - для ріллі, сіножатей і пасовищ, що перебувають у власності сільських товаровиробників, які спеціалізуються на виробництві (вирощуванні) та переробці продукції рослинництва на закритому ґрунті, або надані їм у користування, у тому числі на умовах оренди, - 6,33 (пункт 293.9. статті 293 ПКУ).</p>		<p>групи не пізніше 20 лютого (пп.295.9.1 ПКУ).</p>	<p>кварталу, у таких розмірах: у I кварталі – 10%; у II кварталі - 10%; у III кварталі – 50%; у IV кварталі – 30%.</p>
---	--	---	--

Джерело: побудовано автором на основі [20].